

12-12001

Arvo Horm

Eesti elatusstandard

With English Summary:

The Standard of Living in Estonia

by

A. Horm

„AKADEEMIA“ KIRJASTUS

Tartu 1940

38076

Arvo Horm

Eesti elatusstandard

With English Summary:

The Standard of Living in Estonia

by

A. Horm

28501

„AKADEEMIA“ KIRJASTUS

Tartu 1940

V

Arvo Haarm

Eesti elatusstandard

2.

A-12001

Reprinted from the newspaper „Akadeemia“.

Äratrükk ajakirjast „Akadeemia“.

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus 1940.

EESTI ELATUSSTANDARD

1. Eelmärkmeid

Ei tarvitse põhjendada tõika, et iga rahva ja iga üksiku isiku hüvang on lahutamatult seotud majandusega. Majanduslik hüvang on üheks olulisemaks eelduseks üldisele hüvangule, tsivilisatsioonile ja kultuurile.

Professor P i g o u' järgi iga rahvamajandusteadlase ülesandeks ja kohuseks on leida meetodeid järgnevate eesmärkide saavutamiseks, mis ¹⁾:

1. Suurendaksid keskmist rahvatulu.
2. Reguleeriksid selle ajalist kulgu.
3. Võrdsustaksid rahvatulu jaotust inimeste vahel.

Neid lihtsaid maksime ei tarvitsekski eriliselt rõhutada, kui ei leiduks niipalju eri vaadestike, kallakute ja subjektiivsete teooriate põimendatud rägastikku takerdunud oponente, kes on nii palju diskrediteerinud rahvamajandusteadust.

Tänapäeval majandusteadlased peavad tihti nägema, et teadmusi, mida nad on saavutanud, kasutatakse hoopis eesmärkide taotlemiseks, millele nad vähimalgi määral ei sümpatiseeri.

Kuigi võis märgata olulist majanduslikku tõusu viimase kahe-kolme aasta jooksul, siiski puudus ka sel ajal kõikjal üldine usk tulevikku. Kunagi pole kindlusetuse-tunne olnud suurem kui tänapäeval. P u u d u b s e e s e l g e s i h t, mille poole riikide rahvamajanduspoliitika peab püüdlema.

Pidev töötaolu hädaoht tööstusmaades, samuti kartus hindade languse ees, mis kõigutaks tooraineid ekspordivate riikide finantsilist stabiilsust, ei võimaldanud seni avardunud maailmamajandust, mille kaasnähtuseks oli üha teravnev poliitiline pinevus. Närvesöövat kindlustust, kartust ja ebamäärast kobamist ja siplemist tohutult keerulise ja kohmaka profeksionismi võrgus oleks võinud aga ainult siis kõrvaldada, kui oleks antud majanduslikule teotsemisele s e l g e m m ö t e j a s i h t ja kui pideva kannatlikkusega oleks süvendatud arusaamist, et tohtu

¹⁾ A. C. P i g o u, *The Economics of Welfare*, London 1929, lk. 5.

tehniline progress nii tööstuses, põllumajanduses kui ka transpordis on loonud kaasajal ajaloos ainulaadsed eeldused üldise hüvangu suuren- damiseks. Seda eriti teadlikult tasakaalustatud tootmise suurendami- sega, hüviste õiglase ja ratsionaalse jaotamisega ja hästi kavastatud majandusliku koostööga rahvaste vahel.

Seistes uue maailmasõja künnisel ja tagasi vaadates lühikesele 20-aastasele „rahuperioodile“, tunneme nüüd selgesti, et neil vahe- pealsetel „rahuaastatel“ meie õieti ei suutnudki välja rabelda esimese maailmasõja tasakaalutusest ja segadusest rahvamajanduspoliitika ees- märkides, mis kulmineerus esimest korda maailmamajanduskriisis ja nüüd teist korda teises katastroofis.

Maailmasõja ajal oli riikide ainukeseks eesmärgiks sõja võitmine ja sellele sihile allutati kõik muud sihid. Kuid ka pärast sõda, kuni viimaste aastateni ei ole suurriikide ja neist olenevalt ka väikeriikide rahvamajanduspoliitikas ilmnenud selgete sihiasetuste suunda.

Kaotajad soovisid kogu aeg taastada *status quo* — *ante bellum*, tuues seejuures võib-olla õigustatud alaväärtustundele ohvriks terve mõistuse kaalutlused. Sama järeleandmatusega aga hoidsid n. n. võitjad oma saavutatud positsioonidest kinni. Ja need vähesed eelmise sõja neutraalsed riigid, kelle toodang oli positiivselt mõjustatud sõdivate riikide kulul, soovisid hiljem muidugi oma edu jätkumist. Ja ei tohi unustada, et uued rahvuspiirid ja rahvaste ümbergrupeerumised põhjus- tasid omakorda suuri muudatusi endises Euroopa eluruumis.

Sellised suured muutused muidugi omakorda põhjustasid majandus- likke konflikte ja tasakaalu-häireid. Neil kohanemisaegadel oli loomulik, et igasuguse majandusliku teotsemise ülim eesmärk — rahva materiaalse hüvangu edustamine — oli surutud tihti hoopis tagaplaanile, kuna riigid olid esmajoones sunnitud säilitama töömahtu ja kulutama tohutuid summasid relvastusele.

Terav töötaolu ei jätnud eriti suurriigele mingit valikut. Oldi sun- nitud kehtestama palliatiivseid korraldusvõtteid, mis vältisid küll koda- nikke otseselt nälgimast, mis aga ei loonud mingisuguseid püsivaid eeldusi elatusstandardi tõusuks. Need korraldusvõtted võimaldasid riikidele küll tagada kahtlast majanduslikku *status quo'd*, kuid ühtlasi takistasid oluliselt üldise majandusliku hüvangu tõusu.

Agas majandusteadlane ei tohi piirduda ainult hädaliste päeva- probleemide lahendamisega, vaid peab alati otsima ka teed püsiva ja positiivse rahvamajanduspoliitika poole. Agas teisalt ei saa ka igasugu- seid ajutist laadi hädaabinõusid lihtsalt ära pühkida, ilma et neid asen- dataks uue ja hästi läbikaalutud konstruktiivse rahvamajanduspoliitikaga.

Parandada meie materiaalsel elukorrastust — see on majanduse ja rahvamajandusteaduse vääramatu ülesanne ja ees- märk. Seejuures on ükskõik, kas majandus ise selle eesmärgi püstitab, või antakse see talle poliitilise võimu poolt, kusjuures majandus on vaid vahendiks — oluline ikkagi eesmärk ise — elatuskorrastuse parandamine.

Kui kõik rahvamajanduspoliitilised korraldusvõtted on suunatud ühte tulipunkti — elatusstandardi tõstmisele — siis on

antud kogu majanduslikule mõtlemisele kindel käsitlusidee ja majanduslikule teotsemisele stabiilne alus ja lähtekoht. See lähtekoht võimaldab näha sootuks uuest perspektiivist kõiki neid raskusi, mis kaasajal takistavad majanduses loogilist ja tervet mõtlemist ja teotsemist.

Vaatamata praegusele tohutule rahvusvahelisele pinevusele ja kindlusetusetundele ei tohi meie loobuda terveist ja loomulikest rahvamajanduspoliitika eesmärgest. Sest pinevuse alandamine on ikkagi ainult siis võimalik, kui rahvahüvangu parandamise ja elatusstandardi tõstmise loosungid muutuvad keskse tähtsusega põhiprobleemideks avalikus arvamises kui ka juhtkonnas ja et nad oma raudse ja terve loogikaga varjutavad kõik muud häirivad kõrvalprobleemid. Sellega peab kaasuma sügav veendumus, et riikide senine kartlik, umbusklik ja vihane enda müürimine, tupestumine ja kaevumine oma piiride taga oma ülitähtsustatud erihuvidega ja forsseeritult ülbe natsionalismiga on põhiliselt vildak poliitika ja igal juhul ummikusse viiv.

Aga sellisel vaadestikul on ainult siis ülesehitavat kaalu, kui see on kantud laiade rahvakihtide arusaamisest ja tõekspidamisest.

Selleks on tarvis lähemalt selgitada ja analüüsida neid mõisteid ja ideid, mis peituvad neis igapäevastes fraasides, kui räägime „rahvahüvangu edustamisest“ ja „elatusstandardi tõstmisest“.

Need on küsimused, millega ka meil Eestis majandusteooria kui ka majanduspraksis on vähe tegelnud. Oleme endi tähelepanu seni suunanud paljudele pisiprobleemidele. Kuid neisse tihti liigselt takerdudes ei ole meie suutnud lahendustootavaile probleemidele anda lõppeesmärgi seisukohalt väärtustatud sisu, mis seisneb kõrge elatusstandardi maksiimis. Konstruktiiivsest sotsiaalpoliitikast ja rahvamajanduspoliitikast, mille eesmärgiks peaks olema kõigi rahvakihtide tõeline elatusstandardi tõstmine — hakatakse meil ikka rääkima siis, kui selleks sunnivad erinevad välis- kui ka sisepoliitilised põhjused. Nagu oleks sotsiaalpoliitika ja kõrgema elatusstandardi taotluspüüded ja loosungid majanduslikult nõrgalt situeeritud rahvakihtide jaoks olulised ainult aegadel, kus vahest poliitilised olud nende esildumist otseselt sunnivad! Tõelikult demokraatses riigis ja ühiskonnas peab aga konstruktiivne sotsiaalpoliitika ja kõrge elatusstandardi ideest kantud rahvamajanduspoliitika olema kogu aeg ja pidevalt riigivõimu peamiseks eesmärgiks.

Järgnevas põgusas essees püüame analüüsida elatusstandardi Eestis.

Kõigepealt püüame kõige üldjoonelisemalt fikseerida üldse elatusstandardi mõistet ja sisu. Edasi käsitleme juba konkreetset Eesti elatusstandardi, seda vaadeldes kõigepealt rahvatulu aspektist, hiljem aga lähtudes tarbimise analüüsist.

2. Mis on elatusstandard?

Pole teist rahvamajandusteaduse osa, kus valitseks suurem mõistete segadus kui just elatusstandardi aluseks olevate tarbimistavade uurimises. See on kahtlemata tingitud tarbimise ala uurimise noorusest,

kuna alles viimaseil aastail on hakatud sellega seosnevaid probleeme põhjalikumalt käsitlema.

Tarvete rahuldamine, mis on majandusliku ringluse lõpp ja algus korraga, toimub iga üksikisiku, grupi ja isegi kogu rahva poolt teatava harjumusliku süsteemipärasusega, mida võiksime nimetada elatus-süsteemiks, tähistades sellega kõigi isikute ja gruppide harjumusi tarvete rahuldamisel. Elatussüsteemi olulisi iseloomujooni tähistame tavaliselt fraasiga: *elamistava* (manners of living)²⁾.

Hüviste ja teenuste tarbimist võib uurida lähtuvalt kolmest seisukohast. Lihtsaim menetlus on koguda andmeid selle kohta, mida tõelikult on tarbitud teatud ajaperioodi vältel minevikus antud majandusruumis elava rahvastiku poolt, s. o. märgendada need hüvised, millesse rahvatulu on paigutatud, et rahuldada inimeste tarbeid. Palju raskem on juba ära määrata võimaliku tarbimise kujunemist. Ja lõppeks on võimalik püstitada skeeme ideaalse tarbimise kohta, s. o. leida tarbimiskava, mis antud tulu ja hüviste arvu juures tagaks maksimumi hüvangut.

Seega võime kirjeldada: 1) mida inimesed tarbivad, 2) mida nad tahaksid tarbida ja 3) mida nad peaksid tarbima. Vastavalt sellele saamegi mõisted elatustase, elatusstandard ja elatusnorm.

Kõigel kolmel juhul on aga otstarbekas rakendada uurimisühikuna perekonda (leibkonda), kuna väga suur osa tarbimishüviseid ostetakse perekonna kui sotsiaalse grupi tarvis. Nii toitu, valgust, mööblit ja kütet ostetakse ikka perekonna kui terviku jaoks ja on raske ja tarbetugi uurida nende hüviste täpset osistumist perekonna liikmete vahel.

Üldiselt elatustandardi all mõistetakse teatud harjumustüüpi, mis kõige ilmekamalt väljendab vastava elatussüsteemi peamisi iseloomujooni. Ta on väljalõige, kajastis elatussüsteemist, kusjuures ta kõige paremini ja tabavamalt representeerib antud sotsiaalse grupi harjumusi ja väärtushinnanguid. Elatusstandardi mõiste embab seega kõik isiku, veel rohkem aga perekonna soovid ja tahtmused, mida peetakse vajalikuks isikliku kui ka sotsiaalse hüvangu säilitamiseks³⁾.

Elatustandard on seega rohkem kui hüvised ja teenused, mida inimesed tarbivad. Ta on teatud vaatekoht, veendumus, haarates kõik need soovid, mille rahuldamist inimesed peavad oluliseks oma sotsiaalse ja majandusliku seisundi juures.

Sisaldades teatava grupi komplementaarseid soove, elatusstandard oma olulises sisus on seega tavapärane või harjumuslik elatusviis, mida inimesed püüdleavad saavutada.

2) C. C. Zimmerman, *Consumption and Standards of Living*, London 1936, lk. 13.

3) Selles mõistes kasutavad elatusstandardi mõistet enamik moodsaid tarbimiseala uurijaid ja sotsiolooge. Vt. näit. C. C. Zimmerman, *op. cit.*, lk. 6, H. Kyrk, *A Theory of Consumption*, Boston and New York 1923. C. S. Wyand, *The Economics of Consumption*, New York 1937, lk. 469.

On erinevus selles, mida inimesed tahaksid o m a d a ja mida nad endi arvates peaksid e v i m a. Viimase kategooria hüvised moodustavadki elatusstandardi sisu. Keegi võib küll tahta evida autot, kuid peab kindlasti vähemalt saama jalgratta, kuna see on spetsiifiline tema sotsiaalse klassi elatusstandardile, tema naabrite ja sõprade elatustavale. Kui isik antud sotsiaalses grupis seda ei suuda, siis püüdleb ta nii kaua, kuni ta selle saavutab.

Sellise tüpoloogilise elatusstandardi mõiste piirid on aga väga avatud. See sisaldab kõiki elemente, nii majanduslikke kui mittemajanduslikke, mis mõjutavad inimese elustiili. Siia ei kuulu seega mitte ainult tootmistavad, elamukultuur, tavaline riietus ja mitmesuguste teiste hüviste ja teenuste tarbimine, vaid ka tootmistingimused, kultuurilised vajadused, religioon, ühiskondlik tegevus, perekonnasuhted jne. Nii mahub sellesse mõistesse lai majanduslike, sotsiaalsete, intellektuaalsete, moraalsete ja kultuuriliste tegurite mõju.

Kuigi selline lai tüpoloogiline elatusstandardi mõiste on väärtuslik sotsioloogias, — on ta rahvamajandusteaduses siiski liiga ebamäärane realistliku uurimise jaoks, mille eesmärgiks on selgitada kehtivaid konkreetseid majanduslikke ja sotsiaalseid olukordi.

Kui elatusstandardi käsitellakse kui rahulduste määra ja sellega seotud hüvangu taset, siis rakenduslikust seisukohast see määratlus oma subjektiivse ilme tõttu tõusetab rea raskusi. Teadusel puuduvad praegu veel vahendid, et kindlaks määrata absoluutseis mõõtühikuis iga üksiku rahulduse astme intensiivsust, veel vähem neid võrrelda teistega. Selleks peaks olema võimalised mõõtma tundmust. Me pole võimalised formuleerima objektiivset elatusstandardi mõõtmisühikut, kuna ainukeseks kriteeriumiks siin on isikute subjektiivne hinnang ja väärtustamine. Seega fraas „elatusstandardi tõstmisest“ — tähendab sellelt seisukohalt vaid suurenenud subjektiivset rahuldust. Iga korraldusvõtet elatusstandardi tõstmiseks saab hinnata ainult isiku seisukohast. Seega ka loogiliselt ei saaks olla selliseid mõisteid nagu grupi või sotsiaalse klassi elatusstandard, mis aga käsitlusala probleemi diskussioonis on ometi vältimatud.

Et seda raskust ületada, peab elatusstandardi mõiste subjektiivseis aluseis tegema kaks olulist piiramist.

Esiteks eeldame, et isiku rahuldusaste ja -määr avaldub tema tulu kulutamises, mis on aga teatavasti olenev juba kahest objektiivsest tegurist, s. o. hinnast ja teatud konventsionaalsest tavast.

Teiseks eeldame, et isikud, kelle majanduslik seisund on tavaline ja kes kuuluvad samasse sotsiaalsesse gruppi, saavad samade hüviste ja teenuste tarbimisest ühtlase rahulduse, seda muidugi eeldusel, et nende hüviste ja teenuste valiku vabadus ei ole piiratud ja nad ise võivad valida.

Need abstraktsioonid loovad juba võimaluse kasutada statistilisi ja teisi materjale elatusstandardi kirjeldamiseks ja uurimiseks, olgu siis üksikisikute, perekondade kui ka teatud sotsiaalsete gruppide ulatuses. Nüüd on võimalik käsitlust suunata tõelisele hüviste ja teenuste tarbimi-

sele, tulule ja hindadele, seega rohkem objektiivseile elementidele. Nende objektiivsete elementide abil võime aga konstrueerida vastavalt uue elatusstandardi mõiste.

Paljud elatusstandardi mõisted lähtuvad objektiivseist aluseist.

Selline on näit. Bowley' definitsioon⁴): „Üldiselt elatusstandardi võib määratella kui sellist igat laadi hüviste ja teenuste summat, mis tarbitakse tavapäraselt antud aja piirides — näiteks aasta vältel — isiku või teatud suurusega ja teatud sotsiaalse asendiga perekonna poolt.“

Nagu nähtub, see määratlus kasutab juba objektiivseid mõisteid „summa“, „osis“, „hulk“ või „tagavara“. Seega nihutatakse siin raskuspunkt subjektiivselt rahulduselt tarbitud hüvistele ja teenustele endile.

Nagu hulgalised induktiivsed perekonna-büdjettide uurimised näitavad, perekonnad, mis saavad oma tulu samust allikaist ja mis kuuluvad taolisse sotsiaal-ökonomilisse gruppi ja on leibkonna suuruselt ja koostiselt sarnased, ilmestavad väga taolisust ka oma tulu kulutamises, s. o. nad teevad enamvähem taolise hüviste ja teenuste valiku.

Elatustandardi probleemistikku on toonud suurt segadust asjaolu, et siin ei ole tehtud selget vahet kolme erilähtekohalise küsimuse vahel: 1. mida inimesed tõelikult tarbivad, 2. mida nad individuaalselt peavad vajalikuks või soovitavaks tarbida ja 3. mida on soovitatud teadusliku uurimise poolt tarvilikuna ja vajaliku tarbida.

Et siin mõistelisi raskusi vältida, on viimaseil aastail tehtud katset selle probleemidekompleksi käsitluses teha kindlat vahet kolme mõiste vahel, nimelt elatuse t a s e m e d, n o r m i d ja s t a n d a r d i d.

Kui elatusstandardi võib määratella kui subjektiivset kaalutlust objektiivse tarbimise kohta, või aga ka vastupidi, kui objektiivset kaalutlust subjektiivse tarbimise kohta, siis esimesel juhul rõhutame elatuse immateriaalseid, teisel juhul aga rohkem materiaalseid elemente. Sel alusel on meil ka võimalik kindlat vahet teha elatustaseme ja elatustandardi mõistete vahel.

Elatustaseme näitab elatusstandardi materiaalsel külge, seda tarvitatakse isendite ja perekondade aktuaalse tarbimise resp. kulutuste tähistamiseks. Ta on seega hüviste ja teenuste hulk, mida tõelikult konsumeeritakse⁵). Üldiselt, hüvised ja teenused, mis tarbitakse indiviidi või perekonna poolt, on alati kindlalt piiratud tulu suurusega. Elatustaseme uurimises tuleb näha katset vastata küsimusele: mida inimesed teevad oma tulu ga? Selliselt valandatuna, on elatustase olnud teaduslikuks uurimisobjektiks juba aastakümneid tagasi⁶).

Elatustaseme tõeline sisukoostis oleneb esmajoonel rahatulust, suhtelistest hindadest ja isiku või perekonna harjumusest ning tavadest kulutada oma tulu. Seega võib elatustaset peamiselt määrata rahatulu

4) Bowley, *The Nature and Purpose of the Measurement of Social Phenomena*, London 1923, lk. 164.

5) International Labour Office: *The workers standard of Living*, Geneva 1938, lk. 11.

6) Le Play uuris selles tähenduses elatustaset juba 1829—1855, samuti Ernst Engel, kelle *Die Lebenskosten belgischer Arbeiter Familien* trükiti 1855.

suurusega, mis kuulub seda taset moodustavate hüviste ja teenuste ostmiseks.

Elatustaseme sisu määravad leibkondade büdžetiuurimused. Eriti täielikud sellised uurimised on toimunud U. S. A.-s ja ka Rootsis ⁷⁾).

Milline on kvalitatiivne ja kvantitatiivne vahe elatusstandardi ja elatustaseme mõistete vahel?

Tõeline tarbimine, s. o. elatustase, võib erineda teatud aegadel elatusstandardist. Põhjused võivad olla mitmesugused, tavaliseks näiteks tulu kaotamine töötaolu tõttu jne.

Üldiselt aga, vahe aktuaalse tarbimise (elatusaseme) ja tarbimistaseme vahel, mida peetakse oluliseks (elatusstandard) ei saa olla nii suur nagu vahel arvatakse ja väidetakse.

Kui leibkonna tulu on vähenenud, siis ikkagi teatud aja jooksul, muidugi aeglaselt ja vaevarikalt, kohandatakse oma standard uuele tasemele. Vastupidi, — leibkonna tulu suurenedes juba vähese aja jooksul ilmneb, et uus standard vastab tulule.

Seega võib ühtuda H o y t'i väitega, et „see, mida inimesed peavad tõesti oluliseks, ei erine väga palju sellest, mida nad tõelikult evivad ⁸⁾“. Igal juhul aga on elatustase alati rohkem inklusiivsem kui elatus-

7) Tähtsamaist võiks siin nimetada:

U. S. A.-s: Bibliograafia osas: Williams, F. M., and Zimmerman, C. C., *Studies of Family Living in the United States and other Countries: An Analyses of Material and Method*, U. S. Dept. Agric. Miscellaneous Publications. Nr. 223, Washington, D. C., 1935.

M. Leven, H. G. Moulton ja C. Warburton, *America's Capacity to Consume*, Washington 1934, *Cost of Living in the United States 1914—1936*, Nat. Industrial Conference Board, New York 1937.

J. B. Peixotto, *Getting and Spending at the Professional Standard of Living*, New York 1927 ja U. S. Bureau of Labour Statistics: *How Workers spend a Living Wage*, 1929. F. M. Williams, *Money Distributions of Wage Earners*, Monthly Labour Review, vol. 43, March 1936; C. C. Zimmerman, *Laws of Consumption and Living*, New York 1935.

Rootsis: R. Sterner, *The Standard of Living in Sweden*, i. Annals of the American Academy of Political and Social Science, May 1938.

Folkmängden och dess Förändringar, Särskilde Folkräkningen 1935—36, av Statistiska Centralbyrån.

Partiella Folkräkningen i mars 1936: Specialundersökning av Bostadsförhållandena i 100 Landskommuner.

Levnandsvillkor och Hushållsvanor, Sveriges Officiella Statistik — Socialstatistik, Stockholm 1938.

Väga hea ülevaate elatusstandardi probleemidest üldse ja erikäsitusel U. S. A., Poola, India ja Jaapani tööliste elatusstandardi kohta annab: International Labour Office: *The Worker's Standard of Living*, Geneva 1938.

Eestis teostati esimene büdžetiuurimine 1925. See oli aga mitmeti lihtsustatud ja üldiselt ettevalmistavat laadi. Põhjalikum uurimine teostati alles 1937—38. a., üheaegselt majandusloendusega. Seda uurimist võib lugeda täiesti kordaläinuks ja saadud materjalid kujunevadki lähemas tulevikus meie elatusstandardi uurimises põhimaterjalideks. Vt. H. Reiman, *Büdžetiuurimuse korraldus 1937—38. a.*, i. Eesti Statistika, nr. 208, 1939, ja sama autori poolt koostatud ülevaated meie erinevate sotsiaalsete kihtide büdžettidest sama ajakirja järgnevais vihkudes.

8) H o y t, *op. cit.*, lk. 245.

standard ja kvalitatiivne vahe elatustaseme ja elatusstandardi vahel on seda suurem, mida suurem on materiaalne erinevus selles, mida inimesed peavad endile vältimatuks kui teatud sotsiaalsesse klassi kuuluvaile liikmeile ja selle vahel, mida nad vältimatult vajavad oma elu säilitamiseks objektiivses mõttes. Aga vahe selle vahel, mida võib endale lubada (töeline tarbimine) ja selle vahel, mida peetakse normaalseks ja õigeks, — võib suuresti varieeruda oma iseloomus ja eriti intensiteediasemes. Kui elatustase on väga madal, siis võib ilmned a otse absoluutne kvantitatiivne puudus primaarsete tarvete nagu toidu, ulualuse ja riietuse alal.

Siin elatustaseme tõstmise probleem seisneb vaid lähenemises sellele miinimum-standardile, mida tuleb pidada vajalikuks, et kindlustada inimlikku eksistentsi ja vältida suurimat viletsust.

Aga samuti võib ilmned a vahe selle vahel, millega ollakse harjunud ja mida peetakse normaalseks ja õigeks ning normide vahel, mis teaduse poolt on püstitatud objektiivse miinimumina või optimumina. See viib meid aga e l a t u s n o r m i mõiste juurde.

Kui leibkonna kulutuste resp. tarbimise analüüsi vaadeldakse abstraheritult tegelikust elatustasemest, siis saame e l a t u s n o r m i. Elatusnorm näitab seega, mida leibkond kui majanduslik ühik peab t a r b i m a. Need normid ilmestavad seega hüviste ja teenuste kombinatsiooni, mis on püstitatud vastavate ekspertide poolt teatud objektiivsete kriteeriumide alusel. Nii toitluseriteadlased võivad defineerida toidu hulga ja kvaliteedi, mis on vajalik, et vältida teatud haigusi jne. Tavaliselt kasutatakse inimese tervist kõige rohkem selliste normide kriteeriumidena. Kuid on võimalik sellisteks kriteeriumideks võtta ka teisi aluseid (näit. hingeline tasakaal, komfort või kultuuriline areng).

Igal juhul on aga küsimuse lahendamine, mida leibkond peab t a r b i m a, üks raskemaid probleeme majandusteaduses. Sest kui tahetakse normidega tagada inimesele hüvangu, siis peab arvestama rohkemat kui mehaanilisi, füsioloogilisi ja psüühilisi vajadusi. Seega probleem muutub komplitseerituks ja raskesti lahendatavaks, kuna ta nõuab määratu tehnilise informatsiooni kõrval ka sügavat arusaamist inimlikest teotsemismotiividest. Kui see õnnestuks, saaksime üldise e l a t u s n o r m i, s. o. kõigi hüviste ideaalse konfiguratsiooni, millest piisaks, et saavutada teatud elatustaset miinimum kuludega. Ta oleks seega ideaalne büdžett, mis näitab, kuidas antud tulu, s. o. ostujõudu kasutades saadakse maksimum hüvangu⁹⁾.

9) Vt. C. S. W y a n d, *op. cit.*, lk. 485. Nagu elatustaseme, nii ka elatusnormide uurimine on alles viimastel aastatel tähelepanu leidnud. Charles Booth püstitas küll juba 1890. a. miinimumbüdžeti Londoni East End'i jaoks, kuid vahepeal ilmus taolisi töid vähe. Alles viimastel aastatel on sellele tähelepanu omistatud. Vt. H. C. S h e r m a n, *Chemistry of Food and Nutrition*. U. S. Bureau of Labor Statistics. S. A. D o u h a m, *Spending the Family Income*, New York 1935. Erilist tähelepanu väärib aga parimate ekspertide poolt koostatud töö: *Nutrition*. Final Report of the Mixed Committee of the League of Nations on the Relation of Nutrition to Health Agriculture and Economic Policy. League of Nations, Geneva 1937.

Elatusnormid on kahesugused. Esimest võib nimetada büdžeti personaliseeritud tüübiks, mis on töötatud välja leibkonna vajaduste, soovide ja antud tulu põhjal. Tähtsam on aga üldistatud leibkonna büdžeti tüüp, mis sisaldab keskmise leibkonna elatuskulud teatud sotsiaalses klassis, teatud ajal ja antud kohal.

Üldiselt aga olgu tähendatud, et niisugustele ideaalbüdžettidele tuleb omistada tähelepanu peamiselt teaduslikust seisukohast. Praktiliselt on nende tähtsus väiksem. Pealegi võib selliste standardiseeritud elatusnormide mõju inimestele olla mitmesugune. Hobson kirjutab selle kohta: „Standardiseeritud söök, riietus, korter, mööbel ja isegi liiklemine vajutab taolisuse pitseri inimeste kehale ja vaimule. Isendliku kultuuri seisukohalt selline uniformsus pole sugugi soovitav¹⁰⁾.”

Elatusnormid saavad seega olla ainult abstraktsed, ainult füüsiliste tarvete juures võivad nad olla rohkem konkreetseid. Kuid ka siin tuleb tähendada, et inimese keha on siiski rohkem kui ainult masin. Samuti tuleb ettevaatlikult käsitleda sellesisulist statistilist andmestikku, mis küll on vahest kohandatav keskmisele perekonnile, kuid igasuguste eriolukordade juures (näit. perekonnal on rohkem lapsi) põhjustavad ainult segadust ja väärtõlgendust.

Samuti ei arvesta elatusnormide tegijad, et keskmisel naisel ei ole kaugeltki tehnilist ja intellektuaalset oskust, et kulutada antud tulu maksimumalsete tulemustega. Siin seisab suur ülesanne kodumajandusel ja majuskäitismajandusteadusel.

*

Kuigi üldiselt nõustatakse tõi gaga, et materiaalne hüvang ei ole veel otsustav isiku ja ka rahvuse õnnele ja moraalsele väärtusele, siiski teisalt on kahtlemata õige, et materiaalne seisund tänapäeval oluliselt põhjustab ja mõjutab intellektuaalset ja moraalset taset. See õigustab aga elatusstandardi probleemi objektiivset käsitletu.

Sellest lähtuvalt paljud autorid on defineerinud elatusstandardi kui teatavat miinimumstandardi. Eriti tööliklassi elatusstandardi uurimisele on osutunud sellised miinimum-standardid sobivaks. Nende abil on võimalik näiteks kindlaks teha rahvastiku osa, mis elab sellises vaesuse staadiumis, mis ei võimalda neile isegi füsioloogilise olulise miinimumi. Sellist meetodit on eriti propageerinud A. L. Bowley¹¹⁾. Tema arvates teatud ühiskonna majandusliku olukorra selgitamiseks on vaja kõigepealt piiritleda elatusstandardi miinimumi. Järgnevalt tuleb kindlaks teha, milline osa rahvastikust on saavutanud selle standardi ja milline osa veel mitte. Viimase osa vähenemine peab seega näitama ka riigi üldise majandusliku ja sotsiaalse arengu ulatust¹²⁾.

10) J. A. Hobson, *Economics and Ethics*, Washington 1937, lk. 69.

11) A. L. Bowley, *The Nature and Purpose of the Measurement of Social Phenomena*, London 1923, lk. 165 jj.

12) Seda meetodit kasutas juba Charles Booth, kui ta oma *London Life and Labour*'is 1886—1903. a. uuris elu ja töö tingimusi Londonis. Hiljem

Need miinimum-standardid peavad inkorporeerima primaarse tähtsusega inimeste vajadused. Abiks võttes elatusnorme ongi juba mõnedes maades välja töötatud standardid rahvastiku toitluse alal. Kuigi siin on näha teatud edusamme, siiski on toitluse alal veel väga palju ära teha¹³⁾.

Eriti toitluse osas ongi olukord eri maades väga erinev. Eriti Reithinger'i uurimus, mis võrdleb tähtsamate toiduainete konsumatsiooni maade vahel *per capita*, ilmestab väga selgesti suurt erinevust osfujõus, tavades ja sotsiaaloludes Euroopa eri tsoonide vahel. Terav kontrast ilmneb siin Põhja- ja Lääne-Euroopa elatusstandardi vahel ühelt poolt, ja Ida-Euroopa vahel teisalt. Seda näitab ilmekalt järgmine tabel¹⁴⁾.

Tähtsamate toiduainete tarbimine
(kg. isiku kohta.)

	Kallimad toiduained			Odavad toiduained	
	Nisu	Suhkur	Kohvi	Oder	Kartulid
Kõrgem tase. Põhja-Euroopa:					
Suur-Briti	155	48	0,4	—	117
Rootsi	116	46	7,3	65	229
Kõrgem tase. Lääne-Euroopa:					
Prantsusmaa	197	27	4,5	17	369
Belgia	189	29	5,9	77	449
Sõja tõttu madaldunud tase.					
Kesk-Euroopa:					
Saksamaa	75	23	2,2	110	703
Madal tase. Ida-Euroopas:					
Poola	51	10	0,2	159	932

on seda uurimist A. L. Bowley' enda juhtimisel jätkatud London School of Economics and Political Science poolt. Selle tulemuseks on 9-kõiteline monumentaaluurimus: *The New Survey of London Life and Labour*, London 1930—1935. See uurimus tahab vastata küsimusele, kas vaesus Londonis on vähenenud või suurenenud, kas töö ja elutingimused on muutunud paremaks või halvemaks esimesest uurimusest saadik 1890. a.

Kogu Inglismaa osas vaatleb A. L. Bowley seda küsimust oma *Livelihood and Poverty's* ja *Has Poverty diminished?*

13) Teatud uurimuste põhjal, isegi maailma rikkamal maal, Inglismaal 10% elanikkonnast kannatab krooniliselt nälja all — isegi ajal, kui teravilja toodang oli eriti kõrge. Veel üllatavamale tulemusele jõuab Sir George Orr oma töös *Food, Income and Health*, London, 1936, võttes oma kriteeriumiks mitte „miinimum-standardi“, vaid „optimum-standardi“, s. o. ideaalse tootumise tingimused, mida enam ei saa ületada. Sellelt vaatekohalt lähtudes autor jõuab otsusele, et tervelt pool Suur-Briti elanikkonnast kannatab alatoitluse all vaesuse tõttu. Et seda olukorda parandada, ta nõuab kogu rahva üldise tarbimise tõstmist, eriti paremate ja väärtuslikumate toiduainete osas

Miinumumstandarde on püstitatud ka korteriolude ja riietuse suhtes, mis muidugi arvestatavalt erinevad vastavalt kliimale, traditsioonidele, tavadele ja rahvatulule.

*

Kuigi suurenenud hüviste tarbimine, eriti primaarsete tarvete osas tähendab eespoolmainitud kvantitatiivses formulatsioonis kõrgemat elatusstandardi, ei ole see siiski ainuke kõrgema elatusstandardi kriteerium. Kui tahame saada normaalse elatusstandardi sisu, peame tegema veel olulisi sisulisi täiendusi. Tähtsaimad neist on säästmine ja jõudeaeg. Eriti viimast kiputakse alla hindama. Ometi on kogu mehhaniseerimise, ratsionaliseerimise ja tööaja pikkuse pingelised probleemid suunatud suurel määral just inimese jõudeaja suurendamisele, mis seega üha enam kujuneb elatusstandardi spetsiifiliseks osaks. Samuti on säästmistegevus ja sellega seosnev investeerimine elatusstandardi oluline osa. Säästmine tähendab vaid teatud tarvete disponeerimist tulevikku, nende rahuldamise ajalist edasinihutamist. Siinjuures peab tähendama, et elatusstandardi mõiste juba ise eeldab, et ta peab olema antud teatud ajalises pidevuses. Elatusstandard saab tekkida ainult teatavas ajalises perioodis, vastasel juhul ei saa üldse rääkida elatusstandardist. Mees, kes loteriilt võitnud paar miljonit ja selle raha mõne kuuga raiskab, pole sugugi veel saavutanud miljonäri elatusstandardi, kuigi ta võis täpselt imiteerida selle sotsiaalse klassi eluviise. See pidevuse ja kestuse element, mis on omane elatusstandardile, on meile arusaadav, kui meenutame, et tavad ja harjumused, mis ongi elatusstandardi iseloomulikud jooned, on ise pikaajalise arengu tulemused. Kui aga on loomulik püüe elatusstandardi säilitada, muutmatuna aja kulgedes, säilitada ta spetsiifiline olemus eluea või isegi generatsioonide pikkuses perioodis, siis on see võimalik ainult säästmise teel. Säästmist teatavasti defineeritaksegi ju kui tarbimise ahendamist olevikus tuleviku kasuks. Sellepärast säästmine ongi üks elatusstandardi olulisi sisuelemente, kuna ta võimaldab elatusstandardi säilimist ja ajalist stabiilsust.

Niihästi säästmise kui ka jõudeaja suurendamise puhul perekonna hüvang tõuseb tunduvalt, ilma et tarbimise maht tarvitseks üldse suurenedada. On igatahes vale väita, et elatusstandard on ainult majanduslikult mõõdetav. Elatustase võib olla madal, selles mõttes, et tarbitav hüviste

(piim, munad, liha, puuvili jne.). Tema peaesildiseks sellise rahvamajanduspoliitika suunamiseks on:

1. Kui tahetakse tõsta toiduainete tarbimist ja samal ajal lahendada toiduainete ja põllumajandusliku tootmise probleemi, siis teatud sotsiaalsete klasside ostujõudu peab tunduvalt tõstma.

2. Rahvatulu jaotust peab muutma perekonna abirahade kaudu.

3. Riik peab hoolitsema ise samuti otseselt vaeste ja töötatöölise parema toitlustamise eest.

Erilist tähelepanu toitlus-küsimustele on pööranud Rahvasteliit oma väljandeis.

14) Anthon Reithinger, *Das soziale Gesicht Europas*, Soziale Praxis, 1936, lk. 1334.

maht on õige väike, kuid siiski elatusstandard võib olla kõrge, kuna on loobunud mitteolulistest ja tihti isegi kahjulikest soovidest ja need korvatud näit. kultuuriliste harrastustega.

Siin ilmestub ühtlasi väga markantselt sotsiaalhalduse, sotsiaalpoliitiliste korraldusvõtete ja õiguslikult reglementeeritud töötingimuste osatähtsus elatusstandardi sisule. Teiste sõnadega: sotsiaalsete gruppide elatusstandard ei olene üksnes mitte tõelikust kulutuste, s. o. ostude tasemest, vaid ka hüviseist ja teenuseist, mida saadakse vahetult või vahendlikult ü h i s k o n n a l t.

Tasuta koolid, haiglad ja arstiabi, avalikud raamatukogud, pargid ja lõbustuskohad, odavad üürimajad, head teed jne. — on ainult mõned näited neist hüviseist ja teenuseist, mis kahtlemata tänapäeval moodustavad osa meie elatusstandardist.

Eriti need vabad teenused, mida saame kooli ja tervishoidlike asutiste kaudu, on ülimalt olulised.

Samuti elatusstandard on oluliselt mõjustatud olukorrast, kuidas leibkond teenib omale sissetulekut. Sest suurem osa majandusteadlasigi räägib siin tihti tööst, kui „piinast“ ja „kannatusest“ — seega negatiivsest elemendist, mida hüvitab palk kui positiivne tuluelement. Kuid töö „negatiivsus ja vaev“ oleneb väga oluliselt neist füüsilisist ja moraalsetest tingimustest, milles tööd sooritatakse (valgustus ja õhupuhasus, kaitseabinõud, töö juhtimine ja haldus jt.).

Seega normaalne objektiivne elatusstandard sisaldab ostetud hüvise ja teenuste tarbimise, vabad ja sotsiaalsed teenused ja töötingimused. Elatusstandard on seega mõjutatud, e s i t e k s rahatulu või palga suuruselt, selle suhteist hindadega ja tavadest, kuidas teda kulutatakse, t e i s e k s — tulu teenimise tingimustest, ja k o l m a n d a k s — neist sotsiaalsetest korraldusvõttest, mis tagavad vajaliku kindlusetunde ja mõjutavad lähedalt meie tervist ja füüsilist hüvangut.

Nagu eelnevast nägime, isikud ja leibkonnad taolises sotsiaal-ökonoomilises grupis tarbivad teatud keskmise hüvise hulga, mis esindab antud grupi tarbeid. Eriti mida väiksem on tulu, seda ühtlasem on see tarbimine. Seega majanduslikult ja sotsiaalselt homogeensete rühmade maitse, tavad ja tarbimine on alati enamvähem ühtlased.

Seepärast on ka teatud määral ebaõige rääkida „elatusstandardist“ kogu riigi ulatuses. Antud eluruumis on igal ühiskonnaliikmel oma teatud kindel elatusstandard, mis on taoline küll tema sotsiaalsele klassile, kuid mida kuidagi ei saa ilmestada mingi keskmisega.

Tululiikide ja neile vastavate erinevate kululiikide alusel võiksime saada palju väikesi homogeenseid sotsiaalseid gruppe. Kuna selline menetlus lisandaks vähe antud eluruumis teatud ajal elava rahvastiku uurimisele, on tarvis uurida ainult peamisi suuri sotsiaalökonoomilisi rühmi, mis esinevad igas ühiskonnas. Antud suures grupis võib aga muidugi esineda veel omakorda teatud gradatsioon. Näiteks selliseski kõige homogeensemas rühmas, nagu seda moodustab töölikond, võime selget

vahet teha maa- ja linnatöölaliste vahel, samuti õppinud ja õppimata tööliste vahel.

Kui elatusstandardid erinevad oluliselt juba ühe riigi piires, nii vertikaalselt, ühiskonna struktuurist tingituna, kui ka horisontaalselt, lihtsaist geograafilisist põhjustist, siis esinevad muidugi suured erinevused ka riikide vahel.

Need erinevused on tingitud nii geograafilisist kui kultuurilisist põhjustist.

Nende erinevuste analüüs on muidugi tähtis siis, kui tahame erinevate maade elatusstandarde võrrelda. Selliseid võrdlusi saab aga teha ainult siis, kui kasutatakse taolisi ja ühtlustatud loendus- ja uurimismeetodeid. Uuemates büdžetiuurimistes ongi sellist rahvusvahelist ühtlust teatud määral teostatud.

*

Eelnevas püüdsime anda põgusa ülevaate elatusstandardi mõistest ja sisust.

Nägime, et tegureid, mis võivad elatusstandardi kõrgust mõjutada, on väga palju. Nende tegurite vaatlus haarab kahtlematult kogu rahvamajanduspoliitika laia sfääri.

Nüüd tõusetub aga küsimus: kuidas mõõta elatusstandardi kõrgust? Millised on need kriteeriumid, millele toetudes võiksime ütelda, et elatusstandard on kõrge või madal.

Elatusstandardi kõrguse mõõtmise meetodeid leidub arvukalt ja väga erinevaid. Kuna elatusstandardi sisu koosneb erinevaist ja arvukaist materiaalseist ja immateriaalseist elementidest, võiksime kõiki neid elemente kasutada elatusstandardi kõrguse kaudse ilmestajana.

Kõige esinduslikumaks elatusstandardi kõrguse mõõtjaks on aga siiski elatusstandardi materiaalsed aspektid ilmestavad tegurid. Kõige olulisemad elatusstandardi materiaalsed tegurid on aga tulu ja tarbimise maht ja tase. Perekonna tulu on kahtlematult väga ilmekas tegur isiku elatusaseme määramisel. Ilma perekonna tulu fikseerimata ei ole üldse mõeldav ka leibkonna kulutiste, s. o. tarbimise taseme määramine, mis ju moodustab peamise büdžetiuurimuste sisu.

Isiku ja perekonna tulu oleneb aga üldiselt rahvatulust ja selle jaotusest sotsiaalsete gruppide vahel. Alles mõlemad kriteeriumid: rahvatulu ja selle ositumine määravad rahvajõukuse kõrguse. Just rahvatulu jaotusest oleneb, millisel määral absoluutne rahvatulu kajastub ka üksikisiku ja leibkonna tuludes.

3. Rahvatulu Eestis

Enne kui saadakse asuda teatud riigi rahvatulu määramisele, peab teadma, mida üldse mõistetakse rahvatulu all ja milliste meetoditega saab teda leida.

Kõigepealt on oluline eristada mõisteid „tulu“ ja „varandus“.

„Varanduse“ all mõistame teatud hüviste seisundit, „tulu“ all aga teatud hüviste juurdevoolu, hüviste kulgu.

Nii võime ka rahvamajanduses hüviste omandamist vaadelda kas teatud antud ajapunktis, või jälle teatud ajavahemikus, s. o. võime vaadelda kas hüviste koostist või hüviste juurdevoolu. Esimest nimetame r a h v a - j õ u k u s e k s, teist r a h v a t u l u k s¹⁵⁾. Igal juhul on mõiste „rahvatulu“ rahvamajanduslikus mõtlemises palju tähtsam kui mõiste „rahvajõukus“, kuna rahvajõukus embab ainult asihüvised, rahvatulu aga lisaks ka teenusjõudlused.

Rahvatulu iga perioodi kohta võib seega määratleda kui hüviseid ja teenuseid, mida toodeti antud riigis antud perioodi kestel, väljendatuna rahaväärtuses, millega neid vahetati, ühtlasi vältides kahekordselt arvestamast neid hüviseid ja teenuseid, mida toodeti ja kasutati ühes tootmisjärgus ja hiljem uuesti teisel¹⁶⁾.

Rahvatulu tegelik arvutamine tõuseb aga suuri metodoloogilisi raskusi. Kahekordselt arvestamise vältimine nõuab väga komplitseeritud arvelusmeetodeid. Samuti tuleb alati arvestada kasutada olevat ametlikku statistilist andmestikku.

Rahvatulu võib arvestada nelja meetodi abil.

1. E s i m e n e meetod on kindlaks teha iga tootmisprotsessi kohta toodetud hüviste ja teenuste väärtus, maha arvates sellest kõigi nende hüviste ja teenuste väärtus, mis on saadud teistest tootmisharudest, kus nad olid juba arvestatud. Maha arvata tuleb samuti tootmisvahendite väärtus, mida kasutati tootmisprotsessis.

2. T e i n e meetod seisneb selles, et kalkuleeritakse hüviste ja teenuste väärtus, mis on kõigi tootmisprotsesside n e t o tulemus antud perioodi kestel. Saadud tulemus võrdub kogu tarbimise ja netoinvesteeringute summale antud maal, millele tuleb lisandada ekspordi ülejääk või lahutada impordi ülejääk.

3. K o l m a n d a meetodi järgi võime arvutada erinevate tootmisvahendite vahetusväärtuse kui tulu, mis saavad nende valdajad nende kasutamise eest. Mis puutub tulusse kapitalist, siis tuleb siin juurde arvata tarbimishüviste väärtus ja maha arvata tootmishüviste väärtus, kusjuures arvestatakse ainult tõelikku kapitalikasvikut.

4. L õ p p e k s v õ i m e arvestuse aluseks võtta ka rahvastiku. Sel juhul lihtsalt liidame kõigi isikute netotulud. Maha arvates rahvastiku kogutulust kõik tulud, mis saadud teistest riikidest ja lisades kõik tulud, mis on läinud teistesse maadesse — peame saama sama tulemuse kui kolme esimest meetodit rakendades.

15) Tulu mõiste selgeim ja olulisem mõiste on antud Irving Fischer'i tuntud definitsiooniga: „A stock of wealth existing at a given instant of time is called capital; a flow of benefits from wealth through a period of time is called income“. I. Fischer, *Elementary Principles of Economics*, New York 1919.

16) Nii defineerib rahvatulu Colin Clark, vt. Colin Clark, *National Income and Outlay*, London 1938, lk. 5.

Rahvatulu mõiste probleemidest annab hea ülevaate Erik Lindahl, *The concept of income*, i. Economic Essays in honour of Gustav Cassel, London 1933, lk. 399.

Tootmisstatistika puudulikkus, eriti käsitööstuse ja väiketööstuse osas ei ole seni võimaldanud teostada ulatuslikemaid rahvatulu arvestusi Eestis. Nüüd kus majandusloenduse, büdžetiuurimiste ja põllumajandusloenduse andmete publitseerimine hakkab jõudma lõpukorrale on ka vist võimalik täpsemalt kindlaks määrata Eesti rahvatulu suurust.

Age sellisel rahvatulu arvestamisel on ainult siis olulist väärtust, kui seda saab tõestada pikemas ajavahemikus, nii et saadud andmed näitaksid meie majandusliku arengukäigu ja materiaalse kultuuri üldist trendi.

Selles mõttes väärivad eeskujudena erilist tähelepanu suurejoonelised rahvatulu arvestused Rootsis, USA-s ja Inglismaal¹⁷⁾.

Ja an usson teeb meie rahvatulu kohta (1928—30. a. andmete alusel) järgmise arvestuse¹⁸⁾.

17) Suurimaks selliseks monumentaaluurimuseks tuleb küll pidada rootslaste poolt teostatud palkade, elatusmaksumuse ja rahvatulu uurimist Rootsi kohta aastate 1860—1930 vahel. Et on suudetud vaatluse alla võtta peaaegu sajandi välteline periood, näitab väga ilmekalt Rootsi statistika, uurimismetodite ja eriti kvalifitseeritud teadlaste kõrget taset. Uurimus on ingliskeelne ja avaldatud Londonis Rockefelleri Foundation'i toetusel. Vt. *Wages, Cost of Living and National Income in Sweden 1860—1930* by the Staff of the Institute for Social Sciences, University of Stockholm:

Volume I: *The Cost of Living in Sweden 1830—1930* by Gunnar Myrdal, Volume II: *Wages in Sweden 1860—1930* by Gösta Bagge, Erik Lundberg, Ingvar Svennilson, Volume III: *National Income of Sweden* by Erik Lindahl, Einar Dahlgren, Karin Kock (3 köidet), London 1933—1937.

Inglismaa kohta tuleb pidada purgivaks uurimuseks juba osundatud Colin Clark'i tööd: *National Income and Outlay*, London 1938, Põhjapanevaks tööks sel alal tuleb pidada ka Sir Josiah Stamp'i, *The National Capital*, London 1937, eriti tähelepanu väärivad siin artiklid: *The National Capital, 1928 and 1935* ja *Methods used in Different Countries for Estimating National Income* (eriti tähtis ka bibliograafia osas). Samuti Bowley and Stamp, J., *The National Income*, London 1927, samuti *Colwyn Committee Report on Taxation*, 1925.

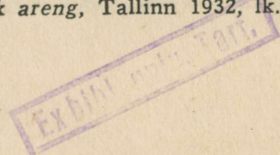
Ameerikas on kahtlemata rahvatulu arvestuste alal kõige rohkem saavutatud. Kõige uuem uurimus sel alal on: Simon Kuznets, *National Income and Capital Formation*, New York 1938, samuti sama autori, *National Income and Capital Formation 1919—1935*, New York 1937, samuti J. King, *The National Income and its Purchasing Power*, New York 1930 — kõik National Bureau of Economic Research'i väljaanded. Samuti väljaanded: *National Income and its Elements*, National Industrial Conference Board, New York 1936.

Teiste maade tähtsamaist sellelaadilistest uurimustest võiks mainida, P. M., *Das Schweizerische Volkseinkommen*, i, Journal de Statistique Suisse, 1926.

Das Deutsche Volkseinkommen vor und nach dem Kriege, Bearbeitet im Statistischer Reichsamt, 1932. Helfferich, K., *Deutschlands Volkswohlstand*, Berlin 1914. Rogovski, E., *Das deutsche Volkseinkommen*, 1924. Gini, G., *Comparison of Wealth and National Income of several important Nations*, Rome 1925.

Lindberg, W., *Income in Finland* (Bank of Finland monthly bulletin, Nov. 1926).

18) J. Janusson, *Eesti Majanduslik areng*, Tallinn 1932, lk. 10.

Eesti rahvatulu (1928—30. a. andmete alusel)

	Toodangu neto- väärtus milj. kr.	% rahva majandusl. kogutoodangust
1. Põllumajandus:		
Talundite põllumajanduslikud tulundusalad	222	59,8
Talundite kõrvaltöö	11	3,0
Põllumajanduslikud alad väljaspool talundeid	3	0,8
Riigi majandamisel olevad põllumajandus- likud tulundusalad	13	3,5
Põllumajandussaaduste ümbertöötlemise alad	6	1,6
Kalandus	5	1,4
Põllumajandusalad kokku	260	70,1
2. Tööstusalad:		
Suurtööstus	56	15,1
Kesktoöstus	8	2,2
Väiketööstus ja käsitöö	19	5,2
Ehitustöö	8	2,2
Tööstusalad kokku	91	24,5
3. Transportalad:		
Transport raudteel	15	4,0
Autotransport	1	0,3
Laevandus	4	1,1
Transportalad kokku	20	5,4
Rahvamajanduslik toodang kokku	371	100

Siin lisame:

Tulu kaubanduslikust tegevusest	48
Intellekt, ja ühiskondlikel aladel	42
Teenused	21
Rahvatulu	482 milj. krooni

Hiljem on tehtud arvestusi meie tootmisalade neto toodanguväärtuse kohta, mis on järgmine:

Aasta	Põllumajandus	Tööstusalad	Transport	Tulu kinnis- varadest	Kokku
1938	216	113	18	29	376
1937	188	110	16	28	342
1936	174	103	14	27	318
1935	155	91	13	25	284
1934	143	80	13	23	259
1933	143	71	11	24	249
1932	123	67	9	25	224
1931	148	75	12	25	260
1930	203	79	13	20	315
1929	232	81	13	16	342

Kuigi tootmisalade netotoodanguväärtus on, nagu näeme, aasta-aastalt tõusnud, on see siiski veel nii väikene, et ei võimalda tõhusat säästmistegevust, mille tagajärjeks oleks investeeringute oluline suurenemine.

Rahvamajanduslik toodang on õieti lähedalt sõltuv tootmisvarade hulgast.

Eesti tootmisvarade väärtus oli 1935. aastal:

Põllumajanduse alad	1 117 milj. kr.	57,1%
Tööstusalad	207 „	10,6%
Vahendusosalad	68 „	3,5%
Transport ja side	144 „	7,4%
Majad ja ehitised	419 „	21,4%

Kokku: 1 955 milj. kr. 100 %

Ühe elaniku kohta tuleb tootmisvarasid 1735 kr., ühe töötaja kohta kr. 2760. Need arvud on, nagu näeme, väga väikesed.

Ei ole raske tõestada, et tootmisvarade ulatuse ja rahvamajandusliku toodangu suuruse vahel valitseb kausaalne sõltuvus. Just tootmisvarade vähesus ongi meie rahvatulu väiksuse ja seega madala elatusstandardi põhjus¹⁹⁾.

Aga rahvatulu absoluutsuurus teatud riigi kohta ei ütle meile kuigi palju, kui meil puuduvad võimalused selle võrdlemiseks teiste maade rahvatuluga.

Kui rahvatulu kindlaksmääramine üksiku riigi kohta on juba väga raske ja keeruline, siis veelgi raskemaks ja võrratult komplitseeritumaks probleemiks on eri maade rahvatulude võrdlemine. Selliste rahvatulude võrdlemise juures on vähe sellest, kui võrdleme erinevate riikide rahvatulusid ainult rahas, kuna raha ostujõud riikides on väga erinev. Nii näit. on meil 1000-dollariline tulu sisuliselt palju suurem kui 1000-doll. tulu USA-s, kuna meil \$ ostujõud on suurem kui Ameerikas. Seepärast ei ole võrdlustel, mis näitavad rahvatulu antud riigi rahaväärtuses, olulist tähtsust.

Arvestades metodoloogilisi ja arvestustehnilisi raskusi, on selliseid riikidevahelisi rahvatulu võrdlusi senini teostatud vähe²⁰⁾. Ja selliste võrdluste tulemused on kahtlematult vaieldavad.

Kui jaotame antud riigi rahvatulu elanike arvule, siis saame keskmise tulu *per caput*.

Dresdeni panga hinnangute järgi 1930. a. on keskmine tulu elaniku kohta²¹⁾:

19) J. Janusson, *Eesti majanduse arengu perspektiive*, Konjunktuur 1937, nr. 28/29, lk. 135.

20) Tähtsaimast seniseist rahvatulu võrdlustest võiks mainida: 1. Sir Josiah Stamp, *The Wealth and Income of the Chief Powers*, i. Journal of the Royal Statistical Society, Vol. 82, London 1919, lk. 441.

2. *Die Wirtschaftlichen Kräfte der Welt*. Hrgs. von der Dresdner Bank, Berlin 1930.

3. H. E. Fisk, *Some new estimates of national incomes*, i. The American Economic Review, Vol. 20, Evanston 1930, lk. 20.

4. C. Gini, *Comparison of Wealth and National Income of several important Nations*, Rome 1925.

5. *Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet*. Av inom Finansdepartementet tillkallade sakkunniga, Finansdepartement, Stockholm 1936.

21) Cit. ex: Wladimar Woytinsky, *Tatsachen und Zahlen Europas*, Wien-Leipzig-Paris 1930, lk. 180.

	RM.		RM.		RM.
Hollandis	1584	Belgia	885	Jugoslaavia	349
S.-Briti	1567	Tšehhoslovakkia	650	Vene	325
Šveits	1473	Austria	593	Poola	317
Norra	1337	Itaalia	458	Leedu	304
Taani	1144	Ungari	429	Bulgaaria	258
Rootsi	1107	E e s t i	404	Austraalia	2027
Saksamaa	1077	Läti	396	Kanada	2521
Prantsusmaa	960	Rumeenia	393	U. S. A.	3113

Nagu näeme, asub Eesti riikide peres oma rahvatulu suuruselt 14. kohal.

Kuna need arvustused on tehtud ilma raha ostujõudu arvestamata, ei ole need andmed kuigi võrreldavad. Nad fäidavad küll teatud orienteerumisülesande, kuid erilist täpsust ei saa neile omistada.

Palju õnnestunumaks rahvatulude võrdluseks tuleb aga küll pidada Colin Clark'i uurimust 1938. a.²²⁾

Clark on kokku kogunud 28 riigi kohta rahvatulu andmed, võimalikult originaalmaterjalide alusel ja need kõik ümber arvestanud ühiklikku vääringusse, et neid võrrelda. Selleks on ta kõigi riikide raha ostujõu ümber arvutanud U. S. A. 1924/34. a. hindade alusele. Selleks tuli autoril kõigepealt teostada riikidevaheline elatusmaksumuskulude võrdlus. See tingis aga suuri ümberarvutusi erinevate maade statistilisis materjalides. Käesoleva töö raamid ei luba käsitleda pikemalt tema poolt kasutatud komplitseeritud meetodeid, et eri riikide rahvatulusid seesmiselt võrreldavaiks teha.

Uurimisperioodiks valis Clark aastakümne 1925—1934. Rahvusvaheliseks ühikuks, milles kõik rahvatulud väljendati, valiti U. S. A. dollar, arvestatuna 1925—1934 Ameerika hindade alusel. Selle arvestuse järgi Eesti kr. = 0,268 \$, kusjuures Clark meie rahvatulu absoluutsuuruseks on võtnud Dresdeni Panga hinnangu 95 milj. \$.

Nii saabki Clark järgmise rahvatulude võrdlustabeli, kus kõik maad on asetatud järjekorda, vastavalt nende rahvatulule *per caput*.

Maa	Rahvatulu per caput \$	Maa	Rahvatulu per caput \$
Ühendriigid	1397	Norra	539
Kanada	1380	Austria	511
Suur Briti	1069	Tšehhoslovakkia	455
Šveits	1036	Kreeka	397
Uus-Meremaa	1000	Soome	380
Austraalia	952	Ungari	359
Holland	855	Poola	352
Iiri	770	Läti	345
Rootsi	695	E e s t i	341
Prantsusmaa	694	Itaalia	338
Taani	680	Lõuna-Aafrika	276
Saksamaa	646	Bulgaaria	259
Hispaania	628	Rumeenia	243
Belgia	600	Leedu	207

²²⁾ Vt. Colin Clark, *Internationaler Vergleich der Volkseinkommen*, i. Weltwirtschaftliches Archiv, Januar 1938, lk. 51—76.

Neid arvusid vaadeldes tuleb muidugi ikkagi meeles pidada, et nad on ainult umbkaudsed.

Kuid oma usutavuselt ületavad need andmed siiski kaugelt kõik need arvestused, mis on tehtud ainult rahalise tulu alusel, ilma raha ostujõu erinevusi maade järgi arvestamata.

Nimestiku eesotsas seisavad Ühendriigid ja Kanada. Kontinentaal-Euroopa maist näitavad suuremaid rahvatulusid Sveits ja Holland. Torkab silma, et Hispaania kohta saadud tulu on märgatavalt kõrge. Võib olla on siin tegemist vigadega lähtarvudes, aga võib-olla on selle maa majandusarengut ka tublisti alla hinnatud. Üllatavad on väiksed arvud Iiri ja Itaalia kohta.

Puudulikkude andmete ja eriti erineva hinnataseme tõttu ei ole arvestamist leidnud Jaapan, Hiina, Briti-India ja N. Vene. Kaudsetel andmetel arvutab Clark siiski nende rahvatulu *per caput* sama meetodi alusel: Jaapan — 300 \$, Hiina — 120 \$, N. Vene — 350 \$.

Igal juhul näitab see tabel, et meie rahvatulu, võrreldes teiste rahvaste rahvatuluga, on väga väike. Oleme selles järjestuses 23. kohal. Nii langeb meile iga töötaja kohta ainult 25% sellest tulust, mis saadakse Ameerika-Ühendriikides. Isegi Lätist on meie rahvatulu väiksem. Dresdeni Panga uurimise järgi oli see, nagu nägime, vastupidi. Kuna Clark on võtnud arvestuse aluseks niihästi Eesti kui Läti kohta Dresdeni Panga andmed, siis ümberpööratud järjestus rahvatulude suuruses näitab vaid elatusmaksumuse korrektiivist tulnud nihet.

Dresdeni Panga arvestuse järgi oli meie rahvatulu 367 milj. krooni. Clark'i arvestuse järgi U. S. A. hindade alusel on meie rahvatulu aga 531 milj. krooni ehk iga töötaja kohta 1275 kr. Siinjuures võtab Clark meie töötaja rahvastiku arvuks 416.000 inimest, kusjuures on kaasa arvamata jäetud ka põllumajanduses töötavad naised.

Rahvatulu arvestuste juures *per caput* ei tohi aga muidugi unustada, et sellised keskmised arvud ütlevad seda vähem, mida ebaühtlasem on rahvatulu jaotus antud riigis.

Nagu Brookings Instituudi ja Simon Kuznets'i uurimised U. S. A-s ja C. Clark'i uurimised Inglismaal näitavad, on neis kõrgkapitalistlikes mais üle poole kogu rahvatulust ja kapitalide formatsioonidest suhteliselt väheste tulusaajate ja korporatsioonide käes. Ülejäänud rahvatulu osaneb väga laia massi vahel, kusjuures näit. U. S. A-s keskmine aastatulu perekonna kohta on \$ 1.500, elaniku kohta \$ 499, töötaja kohta \$ 1397 ja iga tarbimisühiku kohta \$ 684. Seejuures näit. brutokapitali formatsioonist osanes tarbijaile ainult 20% ja riigile 20%²³⁾.

23) Vt. Simon Kuznets, *National Income and Capital Formation 1919—1935*, National Bureau of Economic Research, New York 1938, lk. 8 ja 42.

Brookings Instituudi arvestusel olid U. S. A-s 1929. a. kapitalide kasumid 6,2 biljonit dollarit, s. o. ca 7⁰/₀ kogu rahvatuluna arvestatud 93 bilj. dollarist. Sellest rohkem kui 96⁰/₀ langes tuludele üle \$ 10.000 ja rohkem kui 60⁰/₀ tuludele üle \$ 100.000. Brookings Instituudi lõpphinnang on, et tulu ositumine on muutunud 1900—1929. a. vahemikus üha ebaühtlasemaks, koondudes aina rohkem kõrgemate tuluklasside kätte.

Inglismaal langes alates £ 500 — £ 10 000 tuluklassile £ 1562 milj., s. o. 30⁰/₀ rahvatulust, kusjuures siia rühma kuuluvate tulusaajate arv oli ainult 2 milj. (12⁰/₀ rahvastikust), kuna tuluklassile allapoole £ 500 langes £ 2179 milj., s. o. 20⁰/₀ rahvatulust, kusjuures see rühm haaras 17 milj. inimest (82⁰/₀ rahvastikust)²⁴).

Kuna Eesti on oma sotsiaalselt kihituselt homogeensem ja kuna meil peaaegu üldse puuduvad „rikkad inimesed“ Lääne-Euroopa mõistes, siis keskmise rahvatulu arvestused meie töötaja kohta või üldse elaniku kohta on juba rohkem tegelikkusele vastavad.

4. PEREKONDADE VARANDUSLIK SEISUND JA TULU

Eelnenud rahvatulu riikidevahelisest võrdlusest nägime, et seisame praegu oma rahvatulu suuruselt paljude riikide sabas. Sama kurva pildi saame, kui vaatleme meie rahva jõukust. Hästi nähtub see palgategenijate leibkondade varanduste inventuuris, nagu see selgus viimasest büdžetiuurimisest²⁵).

Kui rahvatulu *per caput* on meil nii väike, siis võib juba eeldada, et ka leibkondade inventar on väga väike. Madala elatustaseme tõttu peab ka kodude sisustus vilets olema. Ja nii see ongi.

Leibkondade inventuur näitab, et 295 töölise leibkonna inventari keskmine väärtus meil on 1289 krooni ja 190 riigi- ja omavalitsusametniku keskmine inventari väärtus on keskmiselt 3390 kr., tööstus- ja kaubandusametnikkudel ja -teenijatel 2443 kr. ja käsitöölistel 2104 kr.

On tõesti tõsi neil, kes on nimetanud seda tulemust perekondade vaesuse ja viletsuse aruandeks. Olukord on tõelikult veel halvemgi, kuna eeltoodus ei ole näidatud leibkondade võlgu. Inventuuri tegemisel selgus, et kõigil vaatlusalustel leibkondadel võlakoormis moodustab nende

²⁴) Vt. C. Clark, *National Income and Outlay*, London 1938, lk-d 109—110.

²⁵) Vt. H. Reiman, *Palgaliste varanduslik seisund*, i. „Eesti Statistika“ 1938, nr. 196.

varandusest ümmarguselt 10⁰/₀, töölistel 7,9⁰/₀ ja riigi- ning omavalitsuse ametnikel vähe üle 11,6⁰/₀.

Leibkondade varandus on muidugi seda väiksem, mida suurem on leibkonna liikmete arv. Kuidas leibkonna liikmete arv mõjutab leibkonna puhtvarandust, seda näitab järgnev tabel, kus varad on antud leibkondade suuruse järgi kroonides (võlad maha arvatud).

	1-liikmeline	2-lkm.	3-lkm.	4-lkm.	5-lkm.	6-lkm.
Töölised	399	1529	1231	1285	901	652
Riigi- ja omav.- ametnikud	1755	2828	2916	3403	3065	3115

Eriti tööliste juures forkab silma varanduse väiksus suuris perekonnas. Näeme, et 6-liikmelise töölise leibkonna puhaskvara on vaevalt 110 kr. leibkonna liikme kohta, seega umbes 7 korda väiksem kui see on 2-liikmelises leibkonnas. See tähendab, et suuris leibkonnas leibkonnapea teenistus kulub peamiselt toiduks, kuna riietuse ja eriti muu tarbimisvara soetamise võimalused on väga piiratud.

See on kurb ja mõtlema panev pilt. Ja kahtlemata see pilt ei ole halvem tõelikkusest. Võiksime isegi pigem arvata vastupidist. Sest kuigi uurimisel leibkonnad on püütud valida tüüpilised, on juba vana büdžetiuurimiste kogemus, et vaesemad perekonnad on siin vähem esindatud kui jõukamad.

Heaks täiendiks eeltoodule on kahtlemata see pilt ei ole halvem tõelikkusest. Võiksime isegi pigem arvata vastupidist. Sest kuigi uurimisel leibkonnad on püütud valida tüüpilised, on juba vana büdžetiuurimiste kogemus, et vaesemad perekonnad on siin vähem esindatud kui jõukamad.

Heaks täiendiks eeltoodule on kahtlemata leibkondade tulude uurimine, kuna see peab kinnitama ja korrigeerima tootmisstatistika alusel saadud rahvatulu hinnanguid.

Teatavasti rahvatulu mõõtmis-menetlusena kasutatakse peamiselt nn. reaalsel meetodil, mille järgi aastas toodetud hüviste ja teenuste väärtusest lahutatakse nende hüviste ja teenuste tootmiskulude väärtus ja saadud vahe liidetakse. Rohkem taolisust on aga büdžetilistel tuluarvestustel teise rahvatulu mõõtmis-menetlusega nn. personaalne meetod, kus liidetakse kõigi riigikodanikkude individuaaltulud²⁶⁾.

Büdžetiliste tuludena käsitletakse otseselt vaatlusaasta kestel leibkonna omandiks langenud summasid. Vaatleme kõigepealt tööliste tulusid.

Keskmise töölise leibkonna tulu on raske määrata, sest see ei olene mitte ainult leibkonnapea tuludest, vaid siin tuleb arvestada ka teiste leibkonna liikmete tulusid. Seepärast on muidugi õigem uurida eraldi erineva tuluga leibkondi. Nõnda on meil kõige väiksema kuutuluga töölise leibkonna tulu 51 kr. ja kõige suurema kuutuluga leibkonnatulu 267 kr. See on muidugi väga suur erinevus.

26) Vt. W. Winkler, *Einkommen*, i. „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“, II Bd., Jena 1929, lk. 31.

Kuigi sellised suured erinevused tööliskonna tuludes võivad esineda, on omefi kahtlemata ilmne, et tööliste kaugelt suurema enamuse tulud on küll palju lähedasemad 51 kr. kui 267 kr.

Tüüpilise keskmise töölise leibkonna tulu määramisel on muidugi väga tähtis, kui palju on selles arvestatud leibkondi igast tulerühmast.

Büdjetiurimisel oli tööliste leibkondi kuni 75 kr. kuutuluga võetud kogu uuritud leibkondade arvust 8,7%, 76—100 kr. tuluga 24,3%, 101—125 kr. — 34,4%, 126—150 kr. tuluga 21,4%, 151—175 kr. tuluga 7,3% ja leibkondi kuutuluga üle 176 kr. oli arvestatud 3,9%.

Seega alla 76 kr. kuutuluga perekondi on ainult 8,7% ja 101 kr. ja enam kuutuluga leibkondi koguni 67%. Nii jõutakse tulemusele, et 206 vaatlusele võetud tööstustöölise leibkonna keskmine puhassisetulek uurimise kestel oli ümmarguselt 1452 kr., s. o. kuu kohta 121 kr. Maha arvates tulud, nagu hoiuste kasutamine, tagasisaadud laenud, palgaavansid jne. jääb leibkonna puhastulu 1379 kr.

Muidugi ei tähenda saadud keskmine tulu 1379 kr., et see oleks ainult leibkonnapea teenitud. Leibkonnapeale langeb siin ainult kr. 1008, kuna 370 kr. on leibkonna teiste liikmete poolt teenitud.

Nüüd tõusetub probleem, kas see tulu on tõesti keskmine, s. o. kas see vastab Eesti tööliskonna suurema osa tulule. Reiman analüüsib seda küsimust järgmiselt: ²⁷⁾

„On oluline küsimus, kuivõrra uuritud töölisleibkondade peade peatöökoha tulu, s. o. tööta s u o n t ü b i l i n e, või vastab tööstustöölise teenistusele. See selgub kohe, kui kõrvtada 206 leibkonnapea keskmine tulu peatöökohast 1008 kr. aastas, ehk 84 kr. kuus üleriikliku meestööliste kuuteenistusega suurtööstuses — 81 kr., mis on arvatud keskmise teenistuse alusel 1. apr. 1937 kuni 31. märtsini 1938, võttes arvesse ühtlasi kaotsi läinud tööpäevi. Osutuv väike umbes 4,0 prots. vahe on seletatav tõigaga, et uuritud leibkonnad on keskmisest pisut suuremad, mis eeldab keskmisest kõrgema vanusega ja vastavalt sellele pisut suurema teenistusega leibkonnapäid. Ka on büdjetiurimusest osavõtavad leibkonnapead tavaliselt keskmisest intelligentsemad ja seepärast keskmisest paremini tasuvais töis.

Kuna aga vaatlusaluste koguarvus on esitatud tulerühmadesse liigitatult küllalt suurel arvul ka madalama teenistusega leibkonnapäid, alates madalaimas rühmas keskmise kuuteenistusega 54 kr., siis kasutada olevat uurimismaterjali võib lugeda täiel määral Eesti tööliste elatustaset iseloomustavaks.“

Peame mõnna, et Eesti töölise keskmine tulu (kr. 84) on arvestatud liigselt suurena. Kuigi siin ilmneb ühtivus suurtööstuse meestööliste kuuteenistusega, siiski ei tule eelnenud arvestusega täiesti nõustuda. Suurtööstuse palgaolud nimelt erinevad õige tunduvalt kesk- ja väiketööstuse palgaoludest.

²⁷⁾ H. Reiman, *Tööstustöölise leibkondade büdžetid*, i. „Eesti Statistika“ 1939, nr. 208.

Nii näiteks oli 1938. a. suurtööstuses meeste nädalateenistus 20,7 kr., kesktööstuses aga 16,9 kr. Väiketööstuses on palgad muidugi veel madalamad. Ka neid palku arvestades, peab keskmine meestöölise kuuteenistus olema kaugelt väiksem kui 84 kr., kui tahame väita, et ta peaks iseloomustama kogu tööliskonna keskmist tulu.

Samale otsusele jõuame ka kasutades haigekassade andmeid.²⁸⁾

Tartu üldhaigekassa 1937. a. aruande järgi oli kassaliikme keskmine aastateenistus 668 kr., aasta varem 606 kr. Paide haigekassaliikmete keskmine teenistus oli 1937. a. — 684 kr., 1934. a. ainult 459 kr. Tallinnas on kassaliikme keskmine teenistus 1937. a. 819 kr. ja 1936. a. 750 kr.

Vahe haigekassade andmete ja büdžetiuurimise andmete vahel tulebki sellest, et haigekassade liikmesus ei koosne mitte ainult suurtööstuse meestöölisist, vaid ka kesk- ja väiketööstuste palgalisist.

Pealegi ei ole alati tööliskonna leibkonnapead ainult mehed, vaid ka naised, kuigi nende % on väike.

Kokkuvõttes võime öelda, et töölise leibkondade keskmine kuuteenistus kr. 84 on liiga kõrge. See on kahtlemata palju väiksem. Selle täpset suurust on aga olemasolevate andmete põhjal raske kindlaks teha. Sellel pole ka erilist tähtsust, kuna see oleks ikkagi abstraktsioon. Seepärast arvestused erituludega leibkondade kohta eraldi on kahtlemata palju suurema väärtusega ja tähtsusega.

Suure tähtsusega on uurimisel selgunud tõik, et eesti töölised ei suuda enda eluvajadusi rahuldada tavalise teenistustasuga peatöökohas, vaid teostavad seda suuremal määral teiste sissetulekute abil, millised kõiguvad tularühmade järgi 25,4—53,4% ulatuses ehk keskmiselt 30,6% ümber.

Töölisleibkondade tuluallikad (%)

Riigid	Uurimis- aasta	Leibkon- dade arv	Leibkon- dade pea- töökohas	Töötasu kõrval- töödest	Leibk. liikmete teenistus	Muud tulud
Eesti	1937—38	209	73,1*)	2,6	14,6	9,7
Läti	1936—37	32	77,8*)	—	13,6	8,6
Norra	1927—28	135	87,1	0,8	5,2	6,9
Poola	1928	93	76,7	2,6	13,6	7,1
Rootsi	1923	747	83,1	2,9	6,2	7,8
Saksa	1937	350	83,2	0,4	5,8	10,6
Soome	1938	581	78,3	2,2	8,3	11,2
Taani	1931	149	83,1	2,9	6,4	7,6

*) Kokku pea- ja kõrvaltöökohast.

28) Vt. A. Tõllasepp, *Kui palju teenib tööline*, „Postimees“ 1939, nr. 360.

Kui meie leibkonnapea osatähtsust leibkonna tulude hankimisel võrdleme teiste maade töölise leibkonnapeade tulude osatähtsusega, siis selgub ilmekalt, et meil on leibkonnapea osatähtsus tuludes väiksem kui mujal.

Eestiga (73,1%) võrreldes kõigis vaadeldud maades leibkonnapea peatöökoha teenistuse osatähtsus on suurem alates Poola (76,7%) ja Soomega (78,3%) ja lõpetades Rootsi (83,1%), Taani (83,1%), Saksa (83,2%) ja Norraga (87,1%).

See näitab jällegi väga ilmekalt, et meil on leibkonnapea teenistus leibkonna peaüalpidamiseks väike, nii et ka leibkonna teised liikmed on sunnitud leibkonna üalpidamiseks tublisti oma tööga kaasa aitama.

Eriti markantselt esildub see nähtus põllutöölise juures. Põllutöölise leibkonna keskmiseks tuluks on saadud 1081 kr. aastas ehk 90.10 kr. kuus.²⁹⁾ Siinjuures aga leibkonnapea teenistuse osatähtsus kogutulust on hämmastavalt madal — ainult 50 kr. ehk 60% (tööstustöölisel 69 kr. ehk 77,5%).

Seejuures Põllutöökoja Raamatupidamise Talituse andmeil põllutöölise keskmiseks kuupalgaks on 27.63 kr. Seega ülejäänud 23 kr. langeb peremehe poolt antava toidu ja korteri arvele.

On ilmne, et 50 kr. kuuteenistusest, millest pealegi rahas kätte saab ainult pool, ei piisa põllutöölise perekonna üalpidamiseks. Olukord sunnib kõiki mõeldavaid võimalusi kasutama lississetuleku leidmiseks.

Olulisema lisandi perekonna tulule moodustab siin eriti naise teenistus (15,7%), samuti ka laste teenistus (5,6%). Olulist lisatulu saadakse ka maa-, aia- ja loomapidamisest (12,4%). Ja ongi ülimalt oluline, et just põllutöölise tulu omaenda maakasutamiseks tõuseks. See vähendaks põllutöölise sõltuvust palgatulust. Kuna on raske eeldada, et meie põllumajanduse praeguse tasuvuse juures põllutöölise palgaolud märgatavalt paraneksid, jääks siiski põllutöölisel võimalus oma elatustaset tunduvalt tõsta maakasutamise ja loomapidamise teel, selleks suuremal määral tööle rakendades eriti leibkonnaliikmete poolikult kasutatud tööjõudu.

Tunduvalt suurem keskmine kuutulu on riigi- ja omavalitsusametnikel ja -teenijate leibkondadel. Keskmiseks kuutuluks on siin üldse 190 kr., eraldi ametnikel 199 kr. ja teenijail 160 kr. Seega keskmine teenijate sissetulek ei jää palju taha ametnike sissetulekust. See tuleb ka muidugi sellest, et büdžetiuurimuses esineb kõrgemapalgalisi ametnikke vähe³⁰⁾.

Leibkonnapea peatöökohast saadud keskmiseks teenistuseks oleks seega kr. 140, mis kahtlemata ei ole kogu ametnike ja teenijate keskmist kuuteenistust representeeriv. See võiks Eestis olla ca 99 kr., kuna üleriiklikus arvus esineb palju noori ja vallalisi, samuti eriti raudteede ja metsanduse alal suur arv madalalalgalisi teenijaid, kes büdžetiuurimises ei ole suhteliselt küllaldaselt esindatud.

²⁹⁾ H. Reiman, *Põllutöölise leibkondade büdžetid*, i. „Eesti Statistika“ 1939, nr. 212—213, lk. 342.

³⁰⁾ H. Reiman, *Riigi- ja omavalitsusametnike ja -teenijate leibkondade büdžetid*, i. „Eesti Statistika“ 1939, nr. 211, lk-d 286—287.

Vähe madalam keskmisest riigi- ja omavalitsusteametnike ja -teenijate leibkonna tulust on kaubandus-tööstusametnike ja -teenijate leibkonna tulu. See oli siin keskmiselt 2.036 kr. ehk 169,5 kr. kuus. Siinjuures tulu peatöökohast on keskmiselt ametnikel 157 kr. ja teenijail 106 kr. Seega ületavad ametnikud tööliste keskmise kuuteenistuse (78 kr.) 101%, teenijad ainult 36%-ga. Ka kaub.-tööstusametnike ja -teenijate keskmise kuuteenistuse kohta, nagu see ilmneb büdžetiuurimise andmeist, ei saa öelda, et need oleksid sellele sotsiaalsele kihile tüüpilised. Nii näiteks oli 1937. a. andmeil suurtööstuses keskmine kuuteenistus meesametnikel 101,3 kr., tehnilisel personaalil 116,9 kr. ja teenijail 59,7 kr. Erinevus on siin küll peamiselt tingitud eriti arvuka kaubanduse alal teotsevate noorte ja vallaliste väga madalatest palkadest, milline tuluklass on büdžetiuurimises vähem esindatud.

Nagu töölistel, nii võime ka ametnikel ja teenijatel nentida leibkonna-pea peatöökoha teenistuse madalat taset. Riigi- ja omavalitsusametnikel ja teenijail on see üldse 77,3%, ametnikel 78,1%, teenijail 74,4% (tööstustöolistel oli see 73,1%). Kaub.-tööstusametnikel ja -teenijail on see siiski kõrgem — ametnikel 85,6%, teenijail 86,1%.

Kõrvalteenistusena esineb ametnike ja teenijate leibkondade tulu-des peamiselt leibkonnapea kõrvalteenistus, samuti oluliselt abikaasa teenistus, vähemal määral juba tulu kapitalidest ja maapidamisest.

5. ELATUSSTANDARD TARBIMISE ASPEKTIST

Rahvatulu suurus ja selle jaotus sotsiaalsete kihtide vahel leibkonna tuludena määravad rangelt need piirid, milles saab toimuda tarbimine.

On endastmõistetav, et kogu rahvamajanduslikku tulu ei saa transformeerida tarbimishüvistesse, samuti nagu üksiku leibkonna sissetulek ei kuulu kõik tarbimisele. Tarbimisele osaneb ainult see osa tulust, mis üle jääb säästmisest. Keyne'si järgi võiksimegi tarbimist määratleda järgmiste lihtsate suhete alusel³¹⁾.

$$\begin{aligned} \text{tulu} &= \text{toogi väärtus} = \text{tarbimine} + \text{säästmine} \\ \text{tarbimine} &= \text{tulu} - \text{säästmine}. \end{aligned}$$

Kuna Keyne'si järgi aga säästmine = investeerimisele, siis võime ka teisiti öelda, et tarbimisele kuulub see osa tulust, mis üle jääb investeerimisest.

Just investeerimisprobleemide pidevast aktuaalsusest ja esikohale-nihkumisest majanduslikus mõtlemises on tulnudki nähtus, et majandus-teaduses seni peamine tähelepanu on suunatud tootmisküsimustele ja et paljude maade rahvamajanduspoliitika on olnud valdavamalt ainult tootmispoliitika.

On aga küll õigustatud nõue, et vastukaaluks ühekülgsele tootmis-poliitikale rahvamajanduspoliitika konstruktiivses osas võrdne kaal antakse ka tarbimispoliitikale. On oluliselt tähtis, et kõigi rahvamajanduspoliitiliste korraldusvõtete juures uuritakse igakord ka

31) J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, London 1936, lk-d 61—64.

nende mõju tarbimisele ja seega elatusstandardi tõstmisele. Kui ka alati võibolla on raske ette näha erinevate korraldusvõtete vahetut efekti tarbimisele, on siiski alati võimalik kindlaks teha progressi, mis toimunud tarbimises hääde tööstus-, rahandus- ja kaubanduspoliitiliste korraldusvõtete tõttu.

Kui tihti aga seda unustatakse. Nagu oleks tootmine mingiks sihiks iseenesest. Ei tule unustada, et alles tarbimises saavutab ka igasugune tootmine oma väärtustuse. Ainult sõjatööstus on seda laadi tootmine, kus see tõde ei kehti.

Seega erinevaist majanduspoliitilisist korraldusvõttest tuleb alati valida need, mis suurendaksid tarbimismahtu.

Tarbimismahu suurendamine peab olema iga ülesehitava rahvamajanduspoliitika esimene ülesanne. Ainult selle järgi tuleb hinnata sellise poliitika edukust. Sellega on ühtlasi antud rahvuslikule rahvamajanduspoliitikale selge ja kindel eesmärk. Kõik pärastsojaaegsed vapustused on suurel määral tingitud just sellise selge sihi ja eesmärgi puudumisest ja korraldusvõtete ebajärjekindlusest ja koordineerimatusest. Sel juhul tavaliselt räägitakse ikka „külluse keskel asuva viletsuse paradoksis“, samuti „majandusteaduse pankrotist“ ja suurest „lõhest teaduse ja praktilise vahel“.

Kui ka majandusteadlased juba aastakümneid on ikka ja jälle rõhutanud terveid ja loogilisi seisukohti, mis nõuavad rahvuslikku poliitikat üldiseks sotsiaalseks ja materiaalseks arenguks, siinjuures lähtudes just tarbimismahu avardamise, s. o. elatusstandardi tõstmise loosungeist, siis riikide poliitilised juhid harva on tahtnud oma korraldusvõtteid suunata lähtuvalt sellest aspektist.

Kui senine just ühekülgne tootmispoliitika on määranud tarbimise sisu, siis tuleb nüüd nõuda, kus tootmine tehnoloogilise arengu tõttu ei ole enam mingiks probleemiks, et vastupidi tarbimismahu kujundamise, s. o. elatusstandardi tõstmise loosung määraks tootmispoliitika sisu.

Sellise rahvamajanduspoliitilise mõtlemise tagajärjed oleksid üllatavamad, kui esialgu suudetakse arvata. See lahendaks suurema osa praegu nii komplitseerituina näivaist ja pingestunud probleemidest.

See rahvamajanduspoliitika ainuõige aspekt nõuab aga nii rahvamajandusteaduse kui ka majanduspraktilise tähelepanu suunamist uutele probleemidele ja seni uurimata küsimusile.

Igasuguse konstruktiivse tarbimispoliitika loomiseks on tarvis kõigepealt põhjalikult uurida leibkondade kui lõplike majandusühikute tarbimist, s. o. nende kulutisi. Ilma täpsete ja võrreldavate andmeteta, mis võimaldaksid uurida tarbimise progressi, jäävad kõik konstruktiivsed nõuded edaspidigi õhku rippuma.

Positiivse tarbimispoliitika rajamine nõuab aga täpseid ja põhjalikke uurimisi järgmiste tarbimiselementide kohta:

1. Toitlus ja toitlustamine.
2. Korteriolud.
3. Riieetus.
4. Mitmesugused kulutused (lõbustused jne.).

Edasi tuleb uurida elatusstandardi sotsiaalseid elemente:

5. Tervist.
6. Haridust.
7. Sotsiaalteenuseid.

Meil teostatud büdžetiuurimine on lisandanud väärtuslikke statistilisi materjale nende uurimuste teostamiseks.

Kuna büdžetiliste kulutiste üksikasjalik analüüs ei mahu käesoleva esseee raamidesse, siis omefi olgu lubatud juhtida tähelepanu näit. meie töölistkonna elatustaseme järgmistele tarbimisaspektidele:

Toitlus: toitluskulu osatähtsus töölistpererkondades on meil 41,8% ehk keskmiselt leibkonna kohta kuus 47,14 kr., ühe täistoidustatu kohta 17,14 kr. Põllutöölistel on toitluskulude osatähtsus veelgi suurem — 47,0%.

On üldiselt teada, et toidu osatähtsus langeb suureneva tulu juures ja *vice versa*.³²⁾ Seega juba toidu peale kulutatav osa, kui muud olukorrad on taolised, on küllalt hea mõõdupuu rahva elatustaseme iseloomustamiseks. See on tuntud *Engels'i* seadus.

Kulude ositumine ja eriti toitumiskulude osatähtsuse nihe näitab väga ilmekalt tõusva elatusstandardi trendi.

Vaatleme kulude osituse muutust (%) kahe uurimise vahepeal 1925—1937/38. a. Tallinna tööliste kohta.

Leibkondade arv	1937/38	1925
	126	176
Toitlus	39,9	58,5
Kehakate	15,7	15,7
Korter	21,8	14,5
Muud kulud	22,8	11,3

Toitluskulude osatähtsuse langus 58,5%—39,6%-le näitab Tallinna töölistel 12 a. jooksul märgatavat elatusstandardi tõusu. Just selle tõttu on võimaldunud muude kulude osatähtsust kahekordistada. Kas toitluskulude osatähtsuse langedes on paranenud ka toitluse kvaliteet, seda loodetavasti näeme jätkuvaist uurimisist.

Korteriolud: korteriolud moodustavad tööstustöölistpererkonnis kulude üldsummas kokku 16,8%, millest ainult korteriüür moodustab 12,0%. Põllutöölistel on korterikulude osatähtsus madal — 8,2%, mis tingitud madalast üürist.

Kui vaatleme kulude jaotust tulu suuruse ja jõukuserühmade järgi, näeme ühtlasi, kuidas elatusaseme erinevus mõjutab tarbimise iseloomu.

Korteri kulu kasvab üldiselt jõukuse suurenedes (leibkondades kuutuluga kr. 75.— — 18,3% — kuutuluga kr. 151—175.— — 20,9%), kuid korteriüüri osas on see vastupidine. Siin avaldub *H. Schwabe* seadus: Mida madalam sissetulek, seda suurem on osatähtsus üürile ja *vice versa*le. Üür on määratud rohkem sissetuleku kui sotsiaalsesse klassi kuuluvuse läbi. Jõukuse kasvades tõuseb eriti korterisisustus.

Riietus: riietus ja jalanõud võtavad endale töölistpererkonnis 15,4% kuludest, ehk 17,4 kr. kuus keskmiselt. Jõukuse tõustes need kulud tõusevad, nii absoluutselt kui ka suhteliselt. Siin avaldub *R. C. Chapin'i*, *F. H. Straightoff'i* ja *W. Ogborn'i* poolt juba kindlaks tehtud seaduspärasus:

32) Vt. *League of Nations, The Relation of Nutrition to Health, Agriculture and Economic Policy*, Geneva 1937, lk. 119 jj.

suureneva tuluga suureneb ka riietusele minev osatähtsus, kusjuures ilmneb, et töölised kulutavad vähem riietusele kui ametnikud samas tulurühmas.

Tervis: Eesti tööliste kulud arstiabiaks on väikesed 1,4%. See on otseselt haiguskindlustuse tulemus. Kui aga arvestada ka kulutusi sotsiaal-kindlustusele, on % juba 3 — kuus keskmiselt 3,66 kr. leibkonna kohta.

Hariduse ja kultuurilised kulud on nõudnud töölisperekonnilt üldse 5,4%, ehk 6,12 kr. perekonna kohta. Arvestades nende kulude suurt mitmekesisust on see summa tõesti üllatavalt väike. See on seda mõtlemapanev, kuna näit. Ameerika Engels'i kooli uurimiste järgi just kultuuriliste kulutiste osa suurus on parim mõõt rahva elatusstandardi kõrguse ilmentamiseks. Siin tuleb aga arvestada seika, et töölised kulutavad kultuurilistele kulutustele vähem kui ametnikud samas tulurühmas (M. Halbwachs). Riigi- ja omaval.-ametnikel ja -teenijail moodustavad kulud kultuurilistele harrastustele juba 7,9%, mis arvestades selle sotsiaalse kihi suuremat tulu teeb täistoidustatu kohta aastas juba 44 kr. ametnikele ja 25 kr. teenijaile. Kaubandus-tööstusametnikel on see suhe juba 10% kuludest.

Kui tahame ilmekamat pilti saada üksikute kululiikide ositumise ja sisetiste nihete kohta, on soovitatav seda vaadelda võrdlevalt riikide vahel. Piirdume siin vaid tööstustööliste kulutiste võrdlemisega.

Tööstustööliste leibkondade kulude ositus (%) ³³⁾

A a s t a	Toitlus- kulu	Korteri üür	Kehakatte kulud	Muud kulud	K o k k u
Eesti 1937—38	41,8	12,0	15,4	30,8	100
Läti 1936—37	39,8	—	12,0	—	100
Norra 1927—28	41,4	11,6	12,2	34,8	100
Poola 1928	37,5	4,9	15,3	22,3	100
Rootsi 1933	37,3	13,2	12,4	37,1	100
Saksa 1937	43,6	12,8	9,1	34,5	100
Soome 1928	47,6	12,4	11,6	28,4	100
Taani 1931	30,6	14,2	11,2	44,0	100

Näeme, et nii Taanis kui Rootsis on toitluskulude osatähtsus kõige madalam. Teistes toodud riiges on aga toitluskulude osatähtsus 40—50%, peale Poola — 57,5% — millisel tasemel ka Eesti püsis 1925. a. (58,5%) ³⁴⁾. Praegune tööliste toitluskulude osatähtsus (41,8%) on tase, kus 10 aastat tagasi asusid Norra (41,4%) ja Rootsi (42,2%) ³⁵⁾. Eriti torkab silma meie kõrge kehakattekulu (15,4%), mis võrdub vaid Poola 1928. a. olustikule (15,3%) — mujal on see kõikjal madalam.

Tõin need näited vaid üldiseks orienteerumiseks. Bütžetiuurimise materjalid võimaldavad nüüd ka juba üksikasjalikumat analüüsi. See kuuluks aga juba eri käsitlusse.

Nagu juba eelnevaski nägime, on teatud laadi tarbimiskulutused (näit. toitluskulutused) e b a e l a s t s e d, s. o. leibkonna või isiku tulu suurenedes või vähenedes ei suurene need kululiigid samas suhtes. Tulu suurenedes kulutatakse suhteliselt väiksem osa nendele hüvistele, mille

³³⁾ Vt. H. Reiman, *Tööstustööliste leibkondade bütžetid*, op. cit., lk. 126.

³⁴⁾ *Eesti tööliste Bütžett*, Tallinn 1925, lk. 28.

³⁵⁾ Vt. *Levnadsvillkor och Hushällsvanor i städer och Industriorter*, Stockholm 1938, lk. 57.

ostmiseks varem kogu tulu kulus. Vastupidi, kui isik leiab, et ta tulu on vähenenud, või hüviste hinnad, mida ta tavaliselt harjunud ostma, on tõusnud, siis antud palga juures ei tee ta mitte võrdeliselt kokkutõmbamisi kõigi kulutiste liikides, vaid ainult kulutistes, mida ta peab vähem tähtsamaiks. Ta käib nüüd vähem kinos, ostab vähem raamatuid, et aga säilitada raha toidule.

On ilmne, et tarbimise mahu suurenemine või vähenemine hindade ja rahatulu suhete muutuste tõttu evib väga suure tähtsuse kõigile rahvamajanduspoliitilisile korraldusvõtetele, mis peavad elatusstandardi edustama. Seda analüüsi teostab moodne rahvamajandusteadus nõudmise elastsuse uurimise teel.

Nõudmine hüvise järele on elastne, kui väikene muudatus selle hinnas põhjustab selle hüvise tarbimises suurema muutuse. Vastupidi — hüviste nõudmine on ebaelastne, kui tarbimine jääb muutmatuks hindade kõikumisele vaatamata.

Üldise reegli järgi primaarsed elatusvahendid evivad ebaelastset nõudmist, kuna luksushüvistel on elastne nõudmine.

Muutus iga hüvise hinnas tekitab kaht liiki reaktsioone nõudmises. Esiteks, ta mõjutab tarbija reaalteenistust — ostujõudu tõstes, kui hind langeb, või seda vähendades, kui hind tõuseb. Selliselt suurendatud või vähendatud ostujõud võib aga viia mitte ainult selle hüvise tarbimise suurenemisele või vähenemisele, mille hind muutus, vaid ka iga teise hüvise, vastavalt juba tarbija kulutisteskaalale.

Teisalt, muutus ühe hüvise hinnas muudab tema odavust või kallidust suhteliselt teiste hüviste hinnaga, mis on jäänud endiseks.

Suhe tarbijate tulu ja primaarsete elatusvahendite hinna vahel on oluliseks määraks selle otsustamisel, kas on olemas nii palju ostujõudu, et tõsta kõigi hüviste liikide tarbimist kõrgemale sellest tasemest, mis on tarvis ainult olelusmiinimumiks.

Kui vältimatute primaarsete hüviste hinnad on kõrged, siis puudub üldse nõudmine teiste hüviste järele. Selle tagajärjeks on kogu tootmise ahenemine, kogu majandusmehhanism on takerdunud ja elatusstandard madal.

Sellevastu on soovitav alandada primaarsete elatusvahendite hindu, näit. selliste abinõudega, nagu maksude revideerimisega, või transpordi või kaubanduslike kulude vähendamisega. Selline hinna madalal hoidmine kindlasti vabastab osa nõudmist nende kulutiste jaoks, mis on vajalikud, et tõsta elatusstandardi.

Kui langevad hüviste hinnad, mille nõudmine on ebaelastne, siis hinna langusega ei kaasuta mitte nende hüviste nõudmise võrdeline suurenemine, mis hinnalangusest otseselt puudutatud, vaid rahatulu kasutatakse nüüd hüviste ostmiseks, mille järele nõudmine on enam elastne (luksuskaubad). Suurenenud nõudmine nende elastsete hüviste järele loob aga omakorda uued võimalused tulu teenimiseks, seega ka uued alad viljakaiks kapitaliinvesteeringisteks.

Majandusele on nüüd antud üldine ekspansiooni trend, mille mõju ja kaudsed tulemused kaugelt ületavad seda pisikest säästu, mis oleks

saavutatud, kui oleks oluliste tarbeainete hindade langedes kohe kärbitud ka rahatulu, s. o. palku ja tasusid.

Seega ebaelastsete elatusvahendite hindade allasurumine, mis vabastab ostujõudu teiste hüviste jaoks, võib avaldada alati majandusele dünaamiliselt tervendavat ja avardavat mõju.

Tootmist tuleb julgustada hüviste osas, kus nõudmine on elastne ja kus hindade alandamine põhjustaks võrdeliselt palju suurema tarbimise suurenemise. Et vabastada nõudmist nende elastsete tarbimishüviste jaoks, on vajalik ebaelastsete hüviste tootmist ja jaotust reguleerida ja ratsionaliseerida ilma palku vähendamata neil, kes on seotud nende tootmisega.

Selline tarbimise uurimine nõudmise elastsuse abil on kahtlemata väga komplitseeritud ja kõrget teoreetilist kvalifikatsiooni nõudev, aga see on kaasajal vältimatu. Sellise uurimise praktilised tulemused on suured, kui seda esialgul arvatakse.

Tarbimise muutuste detailne fikseerimine muutunud hindade tõttu annaks kõige kindlamad juhtnöörid ülesehitava rahvamajanduspoliitika suunamiseks ja samuti tootmisaparaadi juhtimiseks.

Kuigi tänapäeval hindade struktuur paljudes mais on suurelt osalt mõjustatud riiklikest sekkumiskorraldusvõttest, siiski harva riigid on oma fiskaalpoliitikas arvestanud hindu, mida lõplik tarbija peab maksma. Kus mitmesugused maksud raske koormana lasuvad tarbijal, nad kahtlemata vähendavad majanduslikku aktiivsust ja tõusu.

Samuti tollide tõstmine ebaloomulikult kõrgele elastse nõudmisega hüvistelt ei anna riigile loodetud efekti. Selliste tollidega peab olema ettevaatlik, kui ei tunta vastavate hüviste nõudmise elastsust.

6. ELATUSSTANDARD JA INDUSTRIALISEERIMINE

Millisest aspektist meie ka oma elatusstandardi ei vaatle — nii rahvatulu suuruselt kui ka tarbimise mahult Eestit tuleb praegu kvalifitseerida madala elatusstandardiga riigiks.

Meie elatusstandard on madal selletõttu, et meie rahvatulu on väikene. Meie rahvatulu on aga väikene selle tõttu, et meie rahvamajanduslik tootang on väikene.

Riikides, kus rahvatulu on kõrge, nagu USA-s ja Inglismaal, seisneb elatusstandardi tõstmise probleem oluliselt ühiskondliku tulu õiglasemas ja ühtlasemas jaotuses. Ühiskondliku tulu jaotuse määravad aga siin poliitilised tegurid — üksikute sotsiaalsete kihtide jõuvahekorrad.

Selle vastu meie madala rahvatulu juures oleks täiesti perspektiivitu püüda laiade rahvakihtide elatusstandardi tõsta ainult paremate ja õiglasemate rahvatulu jaotusmeetodite kaudu. Kui meil on arvatud, et saame oma elatusstandardi tõsta ainult poliitiliste võimunihtumiste teel, siis ilmestab see küll väga madalat rahvamajandusliku mõtlemise taset.

Meie võime põllumajandust toetada ja kunstlikult premeerida töötuse arvel, meie võime tööstust lasta ebatervelt rikastuda tarbijate kulul

ja „õitseda“ tollidega müüritud triiphones, meie võime luua näiliselt prosperiteedis mõnuleva kitsa safureeritud ametnikekihi — kuidas meie ka oma kesist rahvatulu poliitiliste võimutehingutega ei jagaks ja nihutaks — vaeseks jääme meie ikkagi. Kapitalivaestes noortes väikeriikides on ainult üks võimalus k o g u r a h v a elatusstandardi tõstmiseks — peame oluliselt suurendama oma rahvamajanduslikku toodangut. Peame töötama pingsamalt, peame majandama ratsionaalsemalt ja tootlikumalt.

Mis meile eespooltoodud Clark'i rahvatulu võrdlusest otsekohe selgelt silma torkab, on tõik, et rahvatulu poolest seisavad esikohal tööstusmaad, kuna põllumajandusriigid on väikeste rahvatuludega riikide hulgas. See kinnitab ainult seda vana tõde, et rahvamajanduslikult tööstus annab kaugelt suuremat tulu kui põllumajandus. Ja see lihtne tõik ongi põhjuseks, miks riigid püüavad arendada tööstust.

Industrialism laiemas mõistes tähendab kõrgemat inimese teadvuse astet ja valitsemist looduse üle. Industrialiseerimine on põhiliselt tootmistehnika küsimus. Ta püüdleb uute rikkuste loomisele vajalike uute tootmismenetluste rakendamisega eriti tööstuses, aga üha suuremal määral ka põllumajanduses. Sellisena püüab ta üha enam tootmismahtu suurendada ³⁶⁾.

Industrialiseerimiseaste ilmestab väga markantselt riikide eluruumi kapatsiteeti. Eriti W a g e m a n n on näidanud kõrgkapitalistliku Euroopa majandusruumi intensiteedi-astmeid. Siin on suur vahe tööstusliku ja agraarse Euroopa vahel ³⁷⁾. Agraarsete ja industrialiseeritud riikide majandusruumide intensiteedi vahe avaldub näiteks väga ilmekalt erinevustes rahvastiku tiheduses, masinate tarbimises, liiklusvõrgu tiheduses ja jõuvankrite kasutamises, rahva kutselises ositumises, eriti aga ka väliskaubanduse käibes.

Toefudes W a g e m a n n'i võrdlustulemustele 1930. a. andmetel oli näit. masinate tarbimine Eestis isiku kohta 5,5 RM ja ruutkilomeetri kohta 126 RM. Inglismaal aga vastavalt 53,4 RM ja 9725 RM, Saksamaal 53,8 RM, resp. 4811 RM, Rootsis 20,0 RM, resp. 272 (suur pindala!), Taanis 17,4 RM, resp. 1374 RM. Soomes olid vastavad arvud 9,1 RM, resp. 82. Ka Lätis on vastavad arvud suuremad: 8,6 RM, resp. 236 RM.

Eestis on iga 10 000 elaniku kohta raudteed 12,9 km ja iga 100 km² peale 3,0 km. Rootsis on need arvud näit. vastavalt aga 26,7 km, resp. 3,6 km, Taanis 14,8 km, resp. 11,9 km, Lätis 15,5 km, resp. 4,3 km.

Jõuvankreid on meil iga 10 000 elaniku kohta 14 ja iga 100 km² kohta 3,4. Inglismaal on need arvud vastavalt 252 ja 474, Rootsis 180 ja 24, Taanis 255 ja 207, Soomes 70 ja 6,4, Lätis 10 ja 2,9.

Väliskaubanduse käive *per caput* oli meil 1930. a. 260 RM, Inglismaal 804 RM, Hollandis 1027 RM, Taanis 1015 RM, Rootsis 604 RM, Lätis 244 RM.

36) Vt. D. H. Cole, *Industrialism, i. The Encyclopaedia of the Social Sciences*, Vol. 8, lk. 18, samuti H. v. Beckerath, *Der Moderne Industrialismus*, Jena 1936, lk. 349.

37) Vt. E. Wagemann, *Struktur und Rhythmus der Weltwirtschaft*, Berlin, 1931, lk. 33.

Need üksikud võrdarvud teevad nüüd väga hästi mõistetavaks, miks riikide rahvatulu ja jõukus on nii erinev. Rahvatulu suurus on otseselt sõltuv maa industrialiseerimise ulatusest, mis ei tähenda muud kui tootmis-mahu tõstmist nii põllumajanduses kui ka tööstuses. Maa industrialiseerimise mõju rahvatulu suurenemisele avaldub kõige markantsemalt pike-mas perspektiivis. Toome paar tüüpilist näidet.

Näiteks USA-s oli 1850. a. rahvatulu 2178,3 milj. \$ — kusjuures sellest tulust langes 35,1% põllumajandusele, 1,1% kaevandusele, 19,8% tööstusele, 22% kaubandusele. 1930. a. — s. o. 80 aastat hiljem oli rahvatulu juba 72.141 milj. \$ — s. o. 35 korda suurenenud, kusjuures põllumajandusele langes sellest nüüd vaid 8%, tööstusele aga juba 20,4%, kaubandusele aga tervelt 44,3%³⁸⁾.

See näitab, millisel tohutul määral USA-s industrialiseerimine ja komertsiliseerumine on tõstnud rahvatulu.

Veel parema ja meile lähedasema näite pakub Rootsi. 1860. a. — kuni 1930. aastate, s. o. 70 aasta jooksul Rootsi muutus puhtakujulisest agraarriigist tööstusriigiks. 1860. a. töötas põllumajanduses 75% rahvastikust. 1840. a. oli see % isegi 80,9. Alates 1860. a. algab aga kiire absoluutne vähenemine. Perioodi lõpul 1930. a. rahvastiku osa põllumajanduses oli ainult 39,4%. Industrialiseerimise tõeliseks alguseks tuleb lugeda 1870. a., kus põllumajanduse osatähtsus oli 72,4%, tööstusel 14,6%, kaubandusel 5,2%. Seega oleme meie praegu oma industrialiseerimisprotsessis staadiumil, kus Rootsi oli 40 aastat tagasi.

Rootsi industrialiseerumisprotsess 1870—1930³⁹⁾

	1870 %	1880 %	1890 %	1900 %	1910 %	1920 %	1930 %
Põllumajandus .	72,4	67,1	62,1	55,1	48,8	44,0	39,4
Tööstus	14,6	21,7	21,7	27,8	32,0	35,0	35,7
Kaubandus	5,2	8,7	8,7	10,4	13,4	15,2	18,2
Muu	7,8	7,5	7,5	6,7	5,8	5,8	6,7
K o k k u	100,0	100	100	100	100	100	100

Nagu nähtub Rootsi rahvatulu uurimisest⁴⁰⁾, 1861.—1913. a. vahel tulu põllumajanduses kolmekordistus, tööstuses suurenes see aga 13-kordseks, transpordis ja liikluses aga isegi 22-kordseks.

See muutus on otse hämmastav. 50 aasta jooksul — 1860 — Maa-

38) Kuznets, S., *National Income and Capital Formation*, New York 1938, lk. 64.

39) V. G. Lundvik, *Some Aspects of Industrial Development*, i. „The Financial News“, 1936, Nr. 15, vt. samuti E. F. Heckscher, *Industriens historiska förutsättningar och Allmänna karaktär*, i. Sveriges Industri, Stockholm 1936, lk. 71.

40) Vt. *National Income of Sweden*, op. cit., Volume III, lk. 241.

ilmasõja puhkemiseni Rootsi rahvamajanduses toimus põhjalik struktuuriline murrang.

Vastavalt sellele aga näeme ka, kuidas Rootsis tarbimine tarbijasühikule on suurenenud.

Nii oli tarbimine 1913/14 iga konsumeerija kohta 687 Rkr., 1922/23 — 1325 Rkr. ja 1930 — 1419 Rkr.

Selgemini ilmestub see veel tarbimise indeksis, kusjuures 1910—1913 — 100.

Selle järgi tarbimise indeks kogu vaadeldava aja kohta, s. o. 1861—1930. a. on järgmine, kusjuures raha ostujõu hälbed on kaotatud ⁴¹⁾:

1861 — 39	1895 — 68
1865 — 39	1900 — 27
1870 — 43	1905 — 84
1875 — 49	1910 — 98
1880 — 51	1920 — 121
1885 — 59	1925 — 115
1890 — 61	1930 — 132

Siit nähtub väga kujukalt, kuidas industrialiseerimisprotsess on 70 aasta vältel rohkem kui kolmekordistanud rahva tarbimismahu. Rootsi elanikkonna kolmekordistunud tarbimismaht on aga selle riigi tõstnud ka oma elatusstandardi kõrguselt üheks esimeseks maaks maailmas.

Muidugi võidakse tähendada, et rikkalikud tootmisreservid ja loodusvarad on andnud eeldused selliseks hoogsaks industrialiseerimiseks ja prosperiteedi kasvamiseks.

Kuigi see on nii, tuleb ometi hoiduda fatalistlikust hoiakust, nagu oleks elatusstandard igale sotsiaalsele grupile ja kogu riigile määratud loomuliku ümbruse poolt. Selles mõttes Ratzel'i geograafiline determinism on pidanud taanduma Vidal de la Blache'i geograafilise possibilismi ees. Elamisalade looduslike tegurite suur tähendus on muidugi vaidlematu, kuid nad on ikkagi ainult ühed tegurid, millede kõrval teised, eeskätt rahvaste arenguaste ja kultuuri tase etendavad vägagi olulist osa ⁴²⁾.

Need vähesed maad maailmas, mis naudivad kaasajal relatiivselt kõrget elatusstandardi, ei evi erilist laadi elanikke, ega ole varustatud looduse poolt eriliselt. Alles nende maade ajalugu jälgides võime aru saada nende maade rikkusest. Nad asuvad tähtsate kaubateede ääres ja teotsevad turustamiskeskustena. Nii Põhjariigid, kui ka Taani, Hollandi, Belgia, Sveits jt. Eriti tuleb rõhutada, et igaüks neist on nautinud võrdlemisi suurt sisemist poliitilist stabiilsust ja korda, mis on tõhusalt soodustanud kapitalide koondamist ja samuti elanike füüsilist tublidust. Samuti paljud neist riigest on nautinud pikka aega rahu, mis on vältinud kapitalide killustamist ja tööjõu hävitamist ⁴³⁾.

⁴¹⁾ *National Income of Sweden, op. cit.*, Vol. III, lk. 302.

⁴²⁾ Vt. Edg. Kant, *Eesti rahvastiku ja elamisruumi suhteist ning nende plaanikast ümberkorraldamisest*, i. „Tähised“, Tartu 1936, lk. 13.

⁴³⁾ Vt. F. Huhle, *Motive der Industrialisierung*, i. „Wirtschafts Dienst“, 1937, Heft 4, lk. 121 jj.

Eestis on toimunud küllalt tõhus industrialiseerumisprotsess eriti alates 1935. a. Eriti suurt tõusu näitavad viimased aastad. See nähtub hästi meie tööstustoodangu üldindeksi kujunemisest, mille alljärgnevas toome Rahvasteliidu materjalide alusel, lisades võrdluseks mõnede meie lähedaste maade indeksid.

Tööstusliku toodangu üldindeks 44)

Alus: 1929 = 100.

Aastad	Eesti	Läti	Soome	Rootsi	Taani	Poola	Inglismaa	Saksamaa	U. S. A.
1929	100,0	100,0	100,0	100	100	100,0	100,0	100,0	100,0
1930	98,0	108,8	98,8	103	108	88,0	92,3	85,9	80,7
1931	90,8	89,2	80,0	96	100	76,7	83,8	87,6	68,1
1932	78,3	82,4	83,3	89	91	62,5	83,5	53,3	53,8
1933	81,9	111,8	95,8	91	105	68,7	88,2	60,7	63,9
1934	96,4	130,4	116,7	110	117	77,3	98,8	79,8	66,4
1935	106,4	137,3	125,0	123	125	83,3	105,6	94,0	75,6
1936	120,0	143,1	139,0	135	130	92,5	115,8	106,3	88,1
1937	138,7	160,8	155,6	149	136	108,6	123,6	117,2	92,2
1938	145,5	174,5	155,6	146	135	118,0	115,5	126,2	93,3
1939	158,3	173,4	164,3	154	152	123,0	123,0	133,0	97,0

Eeltoodust nähtub, et noortel agrarriikidel on tööstusliku toodangu indeks tublisti kõrgem kui vanadel tööstusmaadel. Viimased on vaevalt suutnud saavutada 1929. a. taset, kuna eriti Läti, Eesti, Soome ja Rootsi on kaugelt ületanud 1929. a. taseme. Eriti kõrget tööstustoodangu indeksit näitab viimastel aastatel Läti. Kes lähemalt tunneb siin viimastel aastail toimunud väga intensiivset tööstuste arendamise ja mehhaniseerimisprotsessi, ei imesta sellise kõrge indeksi üle.

Kõrgeima tööstustoodangu üldindeksi saavutasime 1939. a. augustis, kus see oli tõusnud juba 172-le. Siis järgnes sõjaolukorra sissemurdmisega Euroopas ka kohe langus aasta viimastel kuudel: septembris — 163, oktoobris — 158, nov. — 175, uus tõus ja tugev langus detsembris — 140. Praegu langus jätkub.

Et meil viimastel aastail oli tegemist puhtakujulise industrialiseerimisprofessiga, agrarriigist — agraar-tööstusriigiks, nähtub sellest, et kõige suurem tööstustoodangu tõus ilmnes just investeerimishüviste alal, kuna tarbimishüviste tootmisindeks püsis kogu aeg stabiilsena.

Nii oli meil tarbimishüviste tootmisindeks (1929 = 100) 1937. a. — 118, 1938. a. — 120, 1939. a. jaanuaris — 132, mais — 139, augustis — 146, novembris — 132 ja det. — 111.

Sellevastu näitas investeerimishüviste tootmis-

44) League of Nations, Statistical Year-Book 1938/39, Geneva 1939, lk. 181.

indeks 1937. a. — 170, 1938. a. — 183, 1939. a. jaanuaris — 176, mais — 212, augustis — 214, novembris — 204, kust langes dets. — 171⁴⁵⁾.

Mis puutub üksikute tööstusharude arengusse, siis näitab seda üksik-
asjalikult järgmine tabel.

Tootmisindeksid Eesti tööstusharudes⁴⁶⁾

Alus: 1927—1931 = 100

Aastad	Üld- indeks	Tootmis- hüvised	Tarbimis- hüvised	Kaevan- dused	Masina- ehitus	Metsa- tööstus		Tselluloos	Paber	Nahk	Tekstiil			Toitained	
						Üldse	Sae- veskid				Kokku	Puu- vill	Lina	Kokku	Tubak
Kaal	100	47.3	52.7	5.4	13.6	7.9	3.6	8.5	4.2	2.4	22.6	11,5	3.6	16.6	9.9
	(1) (4-15)	(2) (4-8)	(3) (9-15)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
1928 . . .	103	98	106	91	102	113	137	85	111	119	108	118	90	104	100
1929 . . .	103	101	105	112	102	102	93	104	103	108	107	113	103	105	104
1930 . . .	102	102	102	110	103	100	89	116	107	99	103	98	110	99	101
1931 . . .	94	102	88	102	96	85	78	141	72	68	85	68	113	95	97
1932 . . .	81	89	74	100	77	63	56	127	43	72	81	60	96	67	60
1933 . . .	85	93	77	101	74	76	82	136	45	100	80	55	83	68	59
1934 . . .	100	114	87	120	87	125	159	146	53	110	97	72	91	70	60
1935 . . .	110	122	99	121	109	109	109	147	55	119	112	82	97	82	72
1936 . . .	124	137	113	163	132	100	93	147	57	148	119	85	103	99	89
1937 . . .	143	170	120	232	156	123	122	154	60	157	125	91	112	105	87
1938 . . .	150	184	120	292	164	102	...	167	...	160	117	119	...
1939 . . .	158	—	—	—	—	—	—	221	—	—	121	—	—	—	—

Nagu näeme, suuremat toodangu juurdekasvu näitavad eriti põlev-
kivitööstus, masinaehitus ja puidu töötlemine. On vajalik, et neis tootmis-
sektoreis tootmismaht veelgi suureneks.

Eesti oludes saab muidugi tegemist olla ainult osaindustrialiseerimi-
sega. Vaatamata meie väiksele siseturumahule, peab meie tööstus enam
rakenduma ka vajalike tarbeainete tootmisele. Elatustarvete osas on meie
tööstusel suured ülesanded ja ka veel küllalt avarad laienemisvõimalused.
Meil leiduvate toorainete maksimaalne ärakasutamine
ja samuti põllumajandussaaduste võimalikult inten-
siivne õilistamine — need peaksid olema meie industrialiseer-
imisprotsessi loomulikud eesmärgid.

Tööstused aga, mis vajavad laiemat minemiala, s. o. mis on ehitatud
peamiselt ekspordivajadusele, on väikeriikidele alati problemaatilised.
Tooted peavad siis igal juhul olema võisllusvõimelised maailmaturul. Kõr-
gete tollimüüride varjus ja subventsioonidega toetatud eksporttööstused

45) League of Nations, *Monthly Bulletin of Statistics*, 1940, nr.
2, lk. 51.

46) League of Nations, *Statistical Year-Book* 1938/39, lk. 188.

võivad eksisteerida ainult siseturu arvel ja hoiavad tihti elatusstandardi madalal.

Nii on Taani põllumajanduse survele oma industrialiseerimistempot teatud tootmissektoreis vähendanud. Sest agraarsaaduste suur väljavedu kohustab ka teiste kaupu ostma. Sellepärast on alati suur vahe selles, kas suured agraariigid oma suure siseturumahuga industrialiseeruvad, või väikesed agraariigid, mille noor tööstus kohe väljavedu peab otsima, ja kus seega kättesaadud sõltumatus sisseveost korvatakse kohe teisalt sõltuvusega väljaveost.

Väikeriigid ei saa kunagi muutuda nii autarktilisteks nagu suurriigid, ja seda just oma siseturu piiratuse tõttu. Selle tõsiasja ignoreerimine on alati eksiteedele viiv. Totaalse omatööstuse ülesehitamine on meil utopia. Meie tööstuse areng peab suunduma võimalikule siseturu rahuldamisele, sealjuures mitte liigselt eemaldudes meie loomulikest tootmisreservidest. Eksporttööstuse ulatuse määrab aga meie väliskaubanduspoliitika edukus.

Industrialiseerimine, eriti tootmise mehhaniseerimise tõttu tõstab ka iga üksiku töölise tootlikkust ja loob seega eeldused reaalpalkade tõusuks. Et meie just oma töötootlikkuses oleme teistest riikidest veel kaugel taga, on üldiselt teada. See ei tähenda seda, et meie vähe töötaksime. Ei. Füüsilised jõudluskulutused on meil tööstuses, eriti aga põllumajanduses väga suured, isegi lubamatult suured. Kui see aga ometi ei ole suutnud tõsta töötootlikkust, siis tuleb see lihtsalt töötamiseetodite ja -vahendite algelisusest, töö ratsionaliseerimatusest ja vähesest mehhaniseeritud abivahendite kasutamisest.

V. Erit'i arvestusel meil töölisele langev brutotoodang aastas on 3209 kr. Lätis on see juba 3751 kr., Soomes — 6463 kr., Inglismaal — 9376 kr., Rootsis — 10.520 kr., Norras — 11.031 kr., Taanis — 12.939 kr. ja P.-Am. Ühendriiges — 18.543 kr.⁴⁷⁾ Seega vahe meie ja arenenumate tööstusmaade tööliste töötootlikkuse vahel on veel väga suur. Nii suudab Taani tööline aastas toota 4 korda enam kui meie tööline. Põllumajanduses on see vahe muidugi veelgi suurem. See takistab aga kõige olulisemalt tööliste reaalteenistuse suurenemist.

7. KONSTRUKTIIVSEID EELDUSI ELATUSSTANDARDI TÕSTMISEKS

Eelnevas püüdsime märgendada neid koordinaate, mis määravad meie praeguse elatusstandardi kõrguse. Analüüsisime meie rahvatulu suurst ja vaatlesime selle ositumist juba erinevate sotsiaalsete kihtide leibkondade tuludena. Vaatlesime samuti leibkonnatulu poolt rangelt piiristatud tarbimise üldist mahtu ja iseoloomu. Hiljem näitasime industrialiseerimise otsustavat osatähtsust rahvamajandusliku toodangu suurenemisele. Juba seninegi meil toimunud industrialiseerimisprotsess peab kahtlematult juba lähemal aastail

⁴⁷⁾ V. Erit, *Ratsionaliseerimisküsimus Eesti tööstuses*, i. „Eesti tootmisreservide rakendamisevõimalusi“, Tallinn 1937, lk. 140.

märgatavat mõju avaldama meie elatusstandardi tõusule, kuigi tööstuse arengu esimeses staadiumis kogutud varud ja säästud tavaliselt suunduvad uutesse kõrvalinvesteeringutesse, mille eesmärgiks on juba loodud uue tootmisbaasi stabiliseerimine ja kindlustamine. Seega tarbimishüviste baas ei laiene industrialiseerimisprotsessi esimeses staadiumis kuigi märgatavalt.

Nüüd vaatleme järnevalt veel põgusalt teisi konstruktiivseid eeldusi, mis on vajalikud Eesti elatusstandardi tõstmiseks.

1. Siseturu ostujõu suurendamine

Industrialiseerimine ja ühtlasi elatusstandardi tõstmine oleneb suurel määral seega sellest, kuidas leida minemit suurenenud tootangule. Probleemi tuum seisneb seega siseturu ostujõus.

Esiailgu näib siin olevat tegemist *circulus vitiosus*'ega: Eesti on vaene, kuna ta vähe toodab. Ta toodab aga vähe, kuna hüviste minem on piiratud. Minem aga on piiratud, kuna rahvas on vaene. Teiste sõnadega: oleme vaesed, sellepärast et lihtsalt vaesed oleme. Vaesus tuleb vaesusest.

Oleme oma siseturu osatähtsust seni alati alahinnanud.

Peame meeles pidama, et möödunud majanduskriisi süvenedes meie välisturu osatähtsus kahanes 40,5⁰/o-lt — 22,5⁰/o-le, kusjuures väärtuselt oli langus isegi 70⁰/o. Samal ajal siseturu osatähtsus tõusis 59,5⁰/o— 77,5⁰/o, kusjuures absoluutne turumaht aga vähenes ainult 30⁰/o.

Eriti meie põllusaaduste eksport ei ole olnud kaugeltki nii stabiilne, kui on tahetud taoti väita. Nii oli 1929/30. a. meie põllusaaduste eksport 46,6 milj. kr. 40,5⁰/o osatähtsusega turutoodangust. 1932/33. a. oli põllusaaduste eksport langenud juba 13,2 milj. kr., osatähtsusega 22,5⁰/o. 1937/38. a. oli osatähtsus tõusnud taas 42,5 milj. kr., osatähtsusega 41,7⁰/o.

Siit nähtub, kuivõrd stabiilsem ja osatähtsusest suurem on ka seni olnud meie siseturg, kuigi meie sellele tavaliselt suurt tähelepanu ei osuta, hoolikalt jälgides vaid küllaltki tujuka ja fluktuueeruva väliskaubanduse kujunemist. Aga eriti kriiside ajal ilmneb ikka ja jälle, kuivõrd oluline ja asendamatu on meile siseturu stabiilsem ostujõud. Sellepärast on vajalik siseturu ostujõule osutada primaarset tähtsust. Igal juhul on vildak siseturu ostujõudu vaadelda ainult antud suurusena ja minemi probleemi uurida siin ainult niipalju, kuivõrd on vaja turgu teatavate võistlejate vahel jagada. Selline siseturu mahutavust mingi staatilise suurusena käsitlev ja ainult konsensse jagav poliitika on vildak. Rahvamajanduspoliitika eesmärgiks peab olema alati ostujõu suurendamine siseturu mahutamise võime tõstmisega.

Ostujõu probleemi ei saa sel teel lahendada, et kõikvõimas riik üksikuile oma kodanikele lihtsalt rahasummasid kätte annab. Tarbimise otsene krediteerimine, samuti kui subventsioonid tööstusele kui ka põllu-

majandusele kuuluvad siiski ikkagi hädava hendite hulka ja on õigustatud ainult kui hinna stabiliseerijad. Samuti ei saa rahva ostujõudu kunstlikult palkade ja tasude tõstmise läbi suurendada. Kõigil neil juhtudel toimub ainult ostujõu nihe ühelt rahvastikukihilt teisele, mis võib olla õigustatud või mitteõigustatud, otstarbekohane või kahjulik, mis aga siiski mingit uut lisaostujõudu ei loo, mis on aga eelduseks elatusstandardi tõusule. Nagu juba eespoolgi rõhutasime, elatusstandardi tõus saab ikkagi toimuda ainult toodangu suurendamisega seoses otstarbeka hinnapoliitikaga, eriti aga agrarolude ümberkorraldamisega.

Peamine siseturumahu piiratus tuleb küll sellest suurest vastuolust, mis valitseb ikkagi tsentraalsete asulate tootlikkuse ja jõudlusvõime ebasuhtes põllumajandusega. 20. sajandi uhkete ja võimsate vabrikute kõrval seisavad ikka veel viletsad ja vaesed talud, mis kohati uinuvad veel 18. saj. hämaruses.

Põllumajanduse viletsus on kahtlemata tööstuse viletsus. Agraarriigis nagu Eestis põllumajanduse ostujõu ja jõudlusvõime tõusmisele peaks järgnema ka ostujõu ja jõudlusvõime tõus teistes tootmis-sektorites.

Põllumajandussaaduste hindade ja palkade kõrguse vahel tööstuses näib esialgsel vaatlusel peituvat suur vastuolu. On selge, et põllumajandussaaduste hindade langus kaasustab elatusmaksumuse languse, nii et väljaspool põllumajandust asuval rahvastikul ostujõudu üle jääb. Bütžetiuurimiste tulemusi arvestades võiksime nüüd arvestada, kui palju ja millistele hüvistele seda säästetud lisaostujõudu kulutatakse. See on äärmiselt komplitseeritud probleem ja kuigi ülimalt tähtis, seni siiski üldiselt uurimata. Ainult Pedersen on Taanis püüdnud esimest korda seda probleemi vaadelda⁴⁸⁾.

See küsimus on Taanis seda akuutsemaks osutunud, kuna siin põllumajanduse tulu on väga kõikuv olnud. Nii olid siin ajavahemikus 1924—1932 kõikumised 925 milj. kr. — 184 milj. kroonile!

Pedersen jõudis tulemusele, et mitte-põllumajandusliku rahvastiku ostujõu suurenemine põllumajandussaaduste hinna languse tõttu kaugeltki nii suur ei olnud kui põllumajanduse ostujõu vähenemine nende hüviste osas, mille tootmisele eelnenud kihid olid rakendunud. See ei avaldu aga kohe, vaid alles aastate perspektiivis. Näiteks Taanis põllumajanduse tulu vähenemine hindade languse tõttu 1928/29. ja 1930/31. aastate vahel 333 milj. kr. võrra ei toonud algul kaasa mingit põllumeeste väljaminekute vähenemist. Lisa-ostujõu tekkimisega teistes rahvakihtides avaldas seega tulu vähenemine põllumajanduses algulisegi konjunktuurielustavat mõju. Alles 2 aastat hiljem 1932/33. aastal lakkas põllumajanduses kapitalide tarbimise (s. o. „ülejõu elamise“) kompenseeriv mõju. Selle tagajärjel ilmnenud suur ostude vähe-

⁴⁸⁾ Vt. Jorgen Pedersen, *Die Einkommenschwankungen in der Dänischen Landwirtschaft und Einfluss auf andere Erwerbszweige in den Jahren 1922—1935*, i. „Weltwirtschaftliches Archiv“, 47. Bd., Jena 1938, lk. 340 jj.

nemine põllumajanduses ületas kaugelt teiste kihtide säästu elatusmaksumuskuludes, avaldades suurt deprimeerivat mõju siseturule.

Selline põllumajanduses vähenenud ostujõud tabab otsekohe kõige valusamalt käsitöölisi provintsis ja üldse väiksemaid asulaid. Siin võib tekkida otse töötaolu, mis kiiresti laieneb teistele aladele ja kutsetele. Sellejuures elatusmaksumuse vähenemisest tulenev kulude sääst suurtes tsentraalsetes asulates (meil tuleb kõne alla ainult Tallinn ja Tartu) ei tähenda veel sugugi, et sellega tootmismahd või töömahd siin suureneks.

Ostujõu suurenemine rahuldatakse siin lihtsalt tavaliselt ladudest ja olemasolevate asutuste tõhusama kasutamisega (lõbustuskohad, liiklusvahendid). Nii ei teki ka suurtes kesketes asulates nii tekkinud lisaostujõust mingit töömahu suurenemist, vastukaaluks kogu maal üha süvenevale töötaolule ja turu deprimeerivatele tendentsidele.

Seega põllumajandusliku rahvastiku tulu vähenemine tekitab peale esialgset nõrka konjunkturi tõusu hiljem tunduva konjunktuuri languse. Kõige enne avaldub see maal, siis väiksemates keskustes ja nende abitsentraalides, kust depressioon hiljem nagu kapillaartorude kaudu imbub ka kesketesse asulatesse. Mida suuremad aga kesksed asulad on, seda aeglasemalt ilmneb siin see konjunktuuri tagasilöökk.

Kuna meil tööstustoodangust läheb üle 70% siseturule, siis võib küll väita, et ka tööstuse areng oleneb põllumajandussaaduste hindade tasemest kaugelt rohkem, kui seda tavaliselt üldse taibatakse. Seetõttu on kogu maa arengule otsustava tähtsusega, et põllumajandussaadustele oleks tagatud kindlad hinnad, ilma milleta ei ole eeldatav põllumajanduses ostujõu säilitamine või suurendamine.

Aga sama väär oleks palgaliste ostujõudu alla hinnata. Igal juhul palgaliste osatähtsus kaupade minemisel on kaugelt suurem, kui nende osa rahvatulust, kuna nad oma tulu suurelt osalt turul kulutavad. Sest põllumehed katavad suure osa oma tarbeist ise, kõrgemate kihtide luksustarbed aga ei ole massitoodangulise ilmega.

Võib arvestada, et mitte vähem kui 60—70% tarbimishüviseid Euroopa turgudel ostetakse tööliste ja amelnike poolt⁴⁹⁾.

Arvestades tööliste ja amelnike suurt osatähtsust hüviste tarbimisel, on töötavate rahvakihtide elatusstandardi tõus võimalik ainult tarbimishüviste baasi suurenemisega. Teisalt aga võib jälle tootmist tõsta ainult samaaegse tarbimise tõusuga töötavates klassides. Seega on täiesti lootusetu tõsta töö tootlikkust ilma reaalpalku tõstmata, samuti kui on lootusetu rahvamasside ostujõudu tõsta, ilma töö tootlikkust tõstmata. Ainult samaaegne ja ühtlane mõlema suuruse tõus annab kindla aluse niihästi ostujõu, tootmismahu ja üldise elatusstandardi tõusuks.

49) Vt. W. Woytinsky, *op. cit.*, lk. 194.

2. Tarbijate kasvatamine

Riiklik tarbimispoliitika peab alati taotlema tarbimismahu suurenemist selles suunas, mis on vajalik elatusstandardi tõusuks.

Moodne teadus, nagu eespool juba nägime, on välja töötanud küllalt objektiivsed standardid, mis peavad tagama maksimumi füsioloogilist hüvangu. Riigi ülesandeks on oma propagandaaparaadi abil neid teaduse saavutusi laiaulatuses massidesse viia, et neid juhtnööre arvestataks hüviste, eriti toidu ostmisel. Väga tihti on isegi tarvis muuta näit. toitumistavasid. Maitse muutmise läbi võib aga kergesti muuta ka nõudmist hüviste järele. Seda, nii tähtsat tööka, ei peeta rahvamajanduspoliitikas küllalt silmas.

Võib isegi väita, et primitiivsemas ühiskondades tuleb enne muuta tarbimistavasid, kui üldse saab hakata rääkima elatusstandardi tõstmisest⁵⁰⁾.

Üheks olulisemaks tarbimist suunavaks ja ratsionaliseerivaks majanduspoliitika korraldusvõtteks on meil kahtlemata alkoholi müügi piiramine. See ei ole kaugeltki ainult tervishoidlik küsimus, vaid ülimalt tähtis majanduslik probleem. Kui alkohol on muutunud juba ebaelastseks hüviseks tarbimiskulutiste skaalas, nagu see meil ilmnes kaua aastaid, siis ei tule imestada, et meil alkoholile kulutatakse summa, mis ei ole näiteks väiksem kui veerand riigi eelarvest, mis võrdub 30⁰% meie põllumajanduse aastasest turutoodangust, võrdub riigiteenijate aastapalgale ja on kaks korda suurem meie või väljaveost saadud tuludest. Kui meil oleks võimalik see raha juhtida põllumajandusse, võiksime muuta kaheksa aastaga oma maa kõrgekultuuriliseks põllumaaks. Sealjuures muidugi alkohol rikub pealegi meie kõige väärtuslikumat ja kallimat tootmisvahendit — inimest.

Seega on kahtlemata tarvilik otse riiklikkude korraldusvõtetega vähendada alkoholi kui tarbimishüvise ebaloomulikku ebaelastsust ja anda talle õige koht ratsionaalses nõudmiste astmestikus.

Kuigi sellega piiratakse üksikisiku individuaalset tarbimisvabadust, toimub see siiski nii tema enda, veel rohkem aga kogu rahvamajanduse huvides. Sellega ühtlasi vabastaksime latentse ostujõu, mille mõju kogu meie majanduse aktiveerimisele võib olla väga suur.

On väga palju teisi tarbimisalasid, kus on tarvis samuti muuta tarbijate maitset nende endi füüsilise ja vaimse tervise, kui ka rahvamajanduse huvides. Moodne teadus on selleks juba loonud väga avarad võimalused. Ja teaduslike juhtnööride rakendamine tarbimise suunamiseks ei ole kahtlemata sugugi vähem produktiivne ühiskonnale, kui teaduse teened tootmise edendamiseks tööstuses ja põllumajanduses. Mõlemad on vajalikud, kui tahetakse paremini kasutada inimlikke ja materiaalseid tootmisvarusid.

Eriti koolil, kodumajandusel, kui ka riigi rahvamajanduspoliitikal on siin suured ülesanded.

⁵⁰⁾ N. F. Hall, *Preliminary Investigation into Measures of a National or International Character for Raising the Standard of Living*, Geneva, 1938, lk. 34.

3. Põllumajanduse ratsionaliseerimine

Eestis ei saa olla mingit üldist elatusstandardi tõusu, enne kui ei tõseta elatusstandardi maal. Just viletsus ja mahajäänud olud maal takistavad praegu üldist progressi. Talundite väiksus, kapitalide puudus ja kinnihoidmine vananenud traditsioonidest ja tavadest teeb siin väga raskeks moodsamate meetodite rakendamise toodangu suurendamiseks, kuigi pinnase tingimused selleks on küllalt soodsad. On tarvilik, et avalik arvamine hoiaks pidevalt päevakorral põllumajanduse mehhaniseerimisküsimuse, kuna olukord vajab siin tõesti radikaalseid reforme. Ulatuslikum mehhaniseerimisprotsess saab aga viljakaks osutada alles siis, kui on lõpule viidud praegu teostusel olevad m a a k o r r a l d u s t ö ö d. Meil on ikkagi veel 45 000 lapi- ja siilutalu ja praegugi maakorraldustööd pooleli 10 000 talundis. On tarvis, et kõik maakorraldustööd kiiresti lõpule viidaks.

Preemiade ja juurdemaksude unerohuga uinutatud põllumajandus märkab ise vaevalt, et ta vaatamata poliitiliste sõprade komplimentidetulvale, on isegi kõige lähemaist naabermaadest üha enam maha jäämas.

Põllutöökoja andmeil meil põllumajandusse investeeritud 1000 kr. aktiivkapitalile langeb toodangut ainult kr. 186.— väärtuses. Selline äärmiselt madal tootlikkuse tase põllumajanduses tingibki siis nii kapitalide kui tööjõu põgenemise maalt enam tootlikemasse tootmisharudesse.

Ilusate sõnadega aga ei saa ei kapitale ega inimesi põllumajanduses kinni hoida. Peame tegema otse gigantseid pingutusi, et põllumajanduse tootlikkust võimalikult kiiresti tõsta. Siin ei tohiks tagasi pörkuda ühegi radikaalse reformi eest.

Seepärast ei tohi isegi karta võtta kriitilisele vaatlusele kogu senist juurdemaksude ja preemiade süsteemi. Selle asemel, et põllumajandusasaduste hindu kunstlikult kindlustada aastast aastasse, nii et seda on hakatud põllumeeste poolt pidama juba nagu endastmõistetavaks, — selle asemel on tarvis need riiklikud summad põllumajandusse juhtida teisiti ja nimelt selliselt, et nad looksid hoopiski püsivamaid aluseid põllumajanduse loomuliku tasuvuse tõstmiseks. Seega riiklikud investeeringud põllumajandusse peavad olema kaudsed, kogu põllumajandusliku tootmisbaasi aluseid reorganiseerivad, nii et tõuseks põllumajanduse loomulik tasuvus. Näib, et riiklikult juhitud kõige radikaalsem põllumajanduse mehhaniseerimisaktioon on möödapääsematu. Meie senise mentaliteedi juures ei saa siin küll ükski kava olla liig „utoopiline“. Meie teised sotsiaalsed kihid ja tootmisharud kannavad vist heameelega veelgi suuremaid ohvreid, kui nad aga sealjuures teavad, et suured investeeringud põllumajandusse lähevad, mitte nagu seni — perspektiivituiks juurdemaksudeks ja preemiateks — vaid kogu meie agraarorganisatsiooni põhjalikuks ümberkujundamiseks.

Mis puutub väidetud tööjõu vähesusse ja kallidusse põllumajanduses, siis võib selle kohta küll ainult väita: oleks täiesti ebaloomulik, kui tööjõu vähesust põllumajanduses ei kurdetaks. Ilma tööjõu vähesuse ja kalliduse astlata meie maaviljaste areng, mehhaniseerumine ja üldse

vabanemine sajandite naturaalmajapidamise kammitsaist ei oleks üldse mõeldav. Ainult agronoomilise nõuandega ei oleks seda kunagi saavutatud ja aeglane areng oleks siin väldanud aastakümneid. On vaja just nii majanduslikke kui ka tööjõu nihkeid, mis annaksid hoo põllumajanduse mehhaniseerimisele. Tööjõudu on muidugi põllumajanduses vähe, kui tahetakse jätkata seniseid maaviljuse traditsioone. Ka talundite liigne väiksus on senini põhjustanud paratamatult liig suure inimtööjõu rakendamise ega ole seda kuigi suurel määral suutnud korvata mehhaniseeritud meetoditega. Ühistuliste organiseerimismoodustega oleksid need pahed aga parandatavad. See eeldab aga põllumeestelt suuremal määral solidariteedist ja koostöötahtest kantud vaimsust ja käitumist, kui see on ilmnenud seni.

Edasi on vajalik põllumajanduse senisest veelgi suurem seostamine turumajandusega, millela ei ole mõeldav mingisugune elatusstandardi tõus maal. Aga see on ainult siis võimalik, kui jätkatakse laialdasi reforme, mis puudutavad eriti kohalikke liiklusolusid, turustamisorganisatsioone ja agraarkrediidi korraldust.

Väiketalunikul ei ole alati võimalik oma toogi väikesi ülejääke müüa, et saadud lisaostujõuga osta neid kaupu, mis on vajalikud tema perekonnale. Tema „staatiliselt säästud“ seisnevad teatud huviste varudes, mis üle jäänud otsesest tarbimisest. Selline laostamine aga tähendab suurt kaotust rahvamajandusele. Esiteks, sel teel ei saada toodete kvaliteeti säilitada ja teiseks, selliseid varusid ei saada kasutada krediidi kindlustamiseks, mida on tarvis uuendusteks. Talundite toodete immobiilsus vähendab väga tunduvalt maa krediiti-loovat mahtu.

Kapitali puudust põllumajanduses saab suurel määral kõrvaldada mitte niivõrd väljaspoolse laenu abil, vaid palju tõhusamalt agraarpoliitika abil, mis peab kergendama põllumajanduse „kommertsialiseerumist“. Selleks on tarvis kergendada põllumajandussaaduste veel suuremat liiklust, laostamist ja kiiret turustamist. Selline poliitika mobiliseeriks kõik latentset varud, suurendades ühtlasi tunduvalt maa krediitivõimet, mis aga omakorda julgustab kohalike ühistuliste krediidasutiste kasvu ja arengut. Nende tähtsus on aga ülisuur põllumajanduse finantseerimises paremate viljuste, karja, hoonete ja tootmisvahendite kasutamiseks, ilma millela ei saa suurendada tootlikkust.

4. Sotsiaalpoliitika

Elatusstandardi tõstmine haarab kahtlematult kogu laia sotsiaalpoliitika ala.

Iga konstruktiivne sotsiaalpoliitika peab püüdma: esiteks — suurendada kindlustunnet perekondadele töötaolu-, tervis-, vanuse- ja haiguskindlustuse kehtestamisega; teiseks — suurendada perekonna ja iga üksiku töötaja reaaltulu miinimumpalkade, kollektiivlepingute ja pensionide kehtestamisega; kolmandaks — peab looma töötajatele eeldused suurema tulu saamiseks, edustades kõrgema ja eriti tehnilise hariduse levikut, parandades töö tingimusi ja teostades tervishoidlikku kontrolli.

Kõik need sotsiaalpoliitilised korraldusvõtted on ülima tähtsusega kogu rahva elatusstandardi tõusule.

Sotsiaalpoliitika peab looma töötavais kihtides kindlustunde, mida vajatakse tänapäev enam kui kunagi varem. See kindlustunne moodustab kahtlemata olulise osa ka elatusstandardi immateriaalses aspektis.

Aga õigel sotsiaalpoliitikal on ka alati vahetu majanduslik mõju, kuna ta stimuleerib tootvaid jõude. Suured tulude erinevused ja eriti nende ebakindlus takistavad oluliselt nõudmise suurenemist, eriti elastsete hüviste järele.

Muidugi ei tule sotsiaalpoliitikat teostada, ilma et kaalutaks kulusid, mis sellega seoses, ja seda koormat, mis ta asetab riigile kui ka ettevõtjaskonnale. Ulatus, kui kaugele siin minnakse, tuleb otsustada alati üldist majanduslikku olukorda arvestades. Igal juhul on aga täiesti väär vaade, mida meilgi toonitatakse, et enne sotsiaalpoliitiliste korraldusvõtete kehtestamist, tuleks ettevõtjaskonnal lasta koguda reserve, et nad muutuksid tugevamaks. Selline seisukoht on täiesti vale. On vale sotsiaalpoliitikat käsitleda kui mingit vaestepoliitikat. Seda tuleb käsitleda kui lahutamatu osa rahvamajanduspoliitikast.

Tuleb teravalt vastu astuda sellisele mõttesuunale, mis tahab majanduse ja tootmise elavnemist saavutada palkade allasurumise ja sotsiaalpoliitika hülgamise abil. See on sama mõttesuund, mis kõik kaalutlused rahvakihtide ostujõust kõrvale heidab välisurgude argumendiga ja isegi valmis on laskma siseturgu kokku variseda, kuna välisurg hea minemivõimaluse pakub alanenud tootmiskulude tõttu.

Selline „sotsiaalne dumping“ võib aga ainult lühemat aega eksisteerida. Esiteks ei salli seda teised riigid ja teiseks ei ole siseriiklikult lubatav tootmispoliitika, mis oma väljavedu finantseerib siseturu ostujõu arvel. Peale sotsiaalse reaktsiooni takistab selline poliitika ka üldse majanduslikku edenemist.

Selle vastu tõhus sotsiaalpoliitika seoses kõrgemate palkade nõudega on alati viinud suuremale ratsionaliseerimisele ja töömeetodite parandamisele, mis on kasuks nii tööandjale, töötajale kui ka tarbijale.

Riikides, kus haiguskindlustus ja teised kaugeleulatuvad sotsiaalpoliitilised korraldusvõtted on kehtestatud, ei taha praegu ei tööandjad ega töövõtjad enam tagasi siirduda vanale süsteemile. Need sotsiaalpoliitilised korraldusvõtted on muutunud kõikjal vältimatuiks majandusmehhanismi osadeks.

5. Orgaaniline majanduse juhtimine ja reguleerimine

Orgaaniline rahva majanduspoliitika tähendab majanduse juhtimist orgaanilise printsiibi järgi. See tähendab ühtlasi kõigi korraldusvõtete ja vahendite rakendamist suurima otstarbekuse suunas. Soovitatud tulemusi peab saavutatama võimalikult vähese sekkumisega, võimalikult vähese bürokraatliku organisatsiooni kasutamisega.

Seejuures tuleb majandusprotsessi vaadelda kui „dünaamilist bilanssi“, kus alati vastanduvad aktiiva ja passiva, raha- ja hüvisteturg,

viim ja toom, kulutised ja hinnad, tulud ja kulud, säästud ja investeermised ning tootmine ja tarbimine.

Kõik need vastandkomponendid püüdlevad tasakaalule, rahvamajanduslikule ekviliibriumile, mis rikutuna ikka ja jälle püüdleb endist seisundit saavutada.

Orgaaniline rahvamajanduspoliitika peab alati võimeline olema kogu rahvamajanduse tasakaaluseisundit kontrollima ja seda õigete korraldusvõtetega üha kõrgemale tasemele doseerima.

Kui rahvuslik rahvamajanduspoliitika oma eesmärgiks teeb kõigi rahvakihtide elatusstandardi tõstmise, siis ei ole sellisel poliitikal raske enda taga mobiliseerida jõulist ja haritud avalikku arvamist, mis peab kindlustama kõigi reformide teostamise.

Sellise eesmärgiasetuse juures on kerge jagu saada üksikute kihtide erihuvidest, niihästi põllumajanduse kui tööstuse, niihästi kapitali kui organiseeritud töö omist, mis alati püüavad oma kitsamaid erihuviseid samastada riigi üldhuvidega ja mis alati, ilma neile vastuasetatavate teiste objektiivsete kriteeriumideta, tendeerivad ü h e k ü l g s e l t v ö i m u t s e m a.

Avalikule arvamisele peab selgeks tehtama, et igasugune rahvamajanduspoliitika, mis seisab ainult üksikute sotsiaalsete klasside huvide teenistuses, viib alati teiste huvide piiramisele.

Sellises olukorras materiaalse hüvangu protsess on kahtlemata aeglane, kuna vaid väärtusi ja hüviseid nihutatakse ühelt sotsiaalselt kihilt teisele. Kaua aastaid on ka meie rahvamajanduspoliitika sisuks olnud selline suund. Säärast poliitikat ei ole raske ajada. Palju raskem on aga kõiki erihuviseid mobiliseerida u u e l e l o o m i n g u l e. Rahvamajanduspoliitika juht peab olema esmajoones suur strateeg. Ta peab suutma liita kõigis erihuvides peituvaid suuri latentseid jõuvarusid u u e loomiseks. Ja see ei ole paradoks, kui väidame, et parim rahvamajanduspoliitik on just see, kellega ükski sotsiaalne kiht täiesti 100%-liselt rahul ei ole. Head majandusjuhid-strateegid on sama haruldased kui suured väejuhid-strateegid. Nad peavad evima niihästi loovat intuitsiooni kui ka põhjalikku koolitust rahvamajanduslikus mõtlemises. Rahvamajanduslik mõtlemine on aga hoopis midagi muud kui eramajanduslik mõtlemine. Kui viimane on isikuile omane tavaliselt juba nende egoistlikkude stiimulite tõttu, siis rahvamajanduslikult mõtlema tuleb alati õppida põhjaliku aju-treeningu kaudu.

Rahvamajanduslikult mõtlema õppida — see on noore majandusteadlaste generatsiooni suur ja kõrge kutsumus.

The standard of living in Estonia.

Summary by Arvo Horm.

By "the standard of living" we understand the type of behaviour which most adequately expresses the dominant values found in the associated manner of living. It is a more or less stereotyped pattern within each of the various economic classes of society which reflects the aspirations, traditions and attitudes of the respective groups. And so the standard of living represents the number and character of wants customarily satisfied.

A correct estimate of the standard of living can best be reached on the basis of its material aspects, — i. e. the level of living — of which the most important are the income, and the capacity of consumption, of the family. The individual income as well as the family income depend upon the general national income and its distribution among the different social groups.

According to the estimates of 1928—30 the Estonian national income amounted to 482 million kroons and was distributed as follows:

Agriculture	—	260 million kr.	—	70,1 per cent
Industries	—	91 " "	—	25,5 " "
Transport	—	20 " "	—	5,4 " "

To these must be added the income on trade and commerce — 48 mil. kr., the income in the intellectual and social fields of activity — 42 mil. kr., and services — 21 mil. kr.

The national income depends upon the volume of the national production. Although the net value of Estonian production has been rising year by year, it is still too small to admit of saving on a larger scale, which would result in an increase of investments. For the year 1929 the net value of the aggregate Estonian production amounted to 342 million kroons as against 376 million kroons for the year 1938.

The national production is closely dependent on the amount of the fixed capital employed. In the 1935 the value of Estonian capital amounted to a total of 1955 million kroons, distributed as follows:

Agriculture	—	1117 million kr.	—	57,1 per cent
Industries	—	207 " "	—	10,6 " "
Trade	—	68 " "	—	3,6 " "
Transport and Communication	—	144 " "	—	7,4 " "
Buildings	—	419 " "	—	21,4 " "

The amount of capital per head of the population was accordingly 1738 kroons, while for each labourer it amounted to 2760 kr. These figures are extremely low, and it is this marked scarcity of capital which accounts for the resultant low standard of living.

This is even more emphatically illustrated by comparison with the national incomes of other countries.

According to the estimates of the Dresden Bank for the year 1930 the average national incomes per capita were as follows: Estonia — 404 RM, Great Britain — 1567 RM, Sweden — 1107 RM, Germany — 1077 RM, Denmark — 1144 RM, etc.

According to this estimate Estonia is 14-th among European nations in per capita national income. Similar results have been arrived at by Colin Clark in one of his latest investigations. According to Colin Clark the Estonian national income per capita amounts to \$ 341, while at the same time he

estimates it for Great Britain at \$ 1069, for Sweden at \$ 695, for Germany at \$ 646 and for Denmark at \$ 680.

The value of the property of wage-earning families in Estonia is rather small. According to the evidence obtained in examining family budgets the value of the property of an industrial worker family averages kr. 1289, of a state or local government official kr. 3390 of an industrial or commercial office employee kr. 2443 and of an handicraftsman kr. 2104.

The monthly wages of the Estonian industrial worker range from kr. 54 to kr. 100, with the higher wages in large-scale industries. Expenditure-analysis reveals the important fact that expenditure on food accounts for a very large percentage of the total expenditure of the industrial workers viz. 41,8 per cent. In working-class families of Tallinn, however, a fall in relative expenditure on food has been noticed — of the total expenditure in 1937/38 39,9% as against 58,5% in 1925.

Housing and furniture for the working-class families accounts for 10,8% of the total expenditure, clothes — 15,4%, health services — 1,4% and expenditure on education and recreation — 5,4%. The high percentage of inelastic expenditure in working-class families has prevented an increase of elastic expenditure and thus illustrates the low standard of living of the people.

It is to be expected that within a few years the process of industrialisation in Estonia will have noticeably increased the total value of national output, and will inevitably be accompanied by a corresponding rise in the standard of living. As can be seen from the table on page 36 the general index of Estonian industrial production has been rising continually having reached 158,5 by 1939 (1929 = 100). The thoroughness of the industrialisation process is illustrated by the fact that the production of investment goods shows a remarkable increase, while the production of consumption goods has remained unaltered. Thus the index of the production of consumption goods was for 1937 — 118, 1938 — 120, and at the end of 1939 — 111; while the index of the production of investment goods was for 1937 — 170, for 1938 — 183, and at the end of 1939 — 171.

The development of the different industries is shown in the table on page 37 (cf. League of Nations, Statistical Year Book, pg. 188). Especially the oil-shale industry, machine production, and the timber industry show a remarkable increase in production over preceding years.

The natural object of the process of industrialisation is the full utilization of all available raw-materials, and the production of secondary products from agriculture.

Among other measures to be taken in order to raise the standard of living, strengthening the purchasing power of the home market must be mentioned. Estonian industry is more and more adjusting itself to this necessity, now disposing of 75% of its production on the home market. But the purchasing power of the agricultural population is still much too low; it is these poor conditions in the countryside that hamper general progress. The small size of the farms, the lack of capital and the stubborn adherence to old-fashioned traditions and conventions has up to now obstructed the application of modern methods of production. Since, moreover, Estonian agriculture suffers from a shortage of labour, the question of agricultural rationalization and mechanization will undoubtedly become increasingly acute in the near future. A closer connexion between agriculture and the general market will have to be established.

For this purpose far-reaching reforms must be continued, especially as regards local road and transport conditions, marketing organisations, and agricultural credit organisations. If at the same time necessary social reforms and reforms affecting consumption can be effectively carried out, and if economic research and economic thought are encouraged, there is reason to hope that before long a firm basis will have been laid for a rapid rise in the Estonian standard of living.

2

A

12001

38076

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01273450 7